

**Kizáró klauzulák: Háttéranyag a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi Genfi
Egyezmény 1. cikk F pontjának alkalmazásáról**

<u>Tartalom</u>	<u>Oldal</u>
I. BEVEZETÉS	
A. A háttér	3
B. Célok és általános alkalmazás	3
C. Kizáró klauzulák a menekültekről szóló nemzetközi dokumentumokban	3
D. Összefüggések az 1951. évi egyezmény egyéb rendelkezéseivel	4
E. Időbeli hatály	5
F. A menekült státusz érvénytelenítése (<i>ex tunc</i>)	5
G. A menekült státusz visszavonása (<i>ex nunc</i>)	6
H. A kizárás megállapításának feladata/felelőssége	6
I. A kizárás következményei	7
II. ÉRDEMI ELEMZÉS	
A. 1. cikk F(a) bekezdés	7
Béke elleni bűncselekmények	8
Háborús bűntettek	9
Emberiség elleni bűncselekmények	10
B. 1. cikk F(b) bekezdés	11
Súlyos bűncselekmény	11
Nem politikai bűncselekmény	12
A menedéket nyújtó országon kívül	12
C. 1. cikk F(c) bekezdés	13
D. Személyes felelősség	15
Elnyomó rendszerek magasrangú tisztségviselői	16
Erőszakos bűncselekményeket elkövető vagy erre buzdító szervezetek	17
Volt kombattánsok	18
E. A személyes felelősség hiányának alapjai	19
A tudati elem hiánya (<i>mens rea</i>)	19
A büntethetőséget kizáró okok	19
(i) felettes utasítása	19
(ii) kényszerítés/fenyegetés	19
(iii) önvédelem; mások védelme, vagyonvédelem	20
Jóvátétel/büntetés	20
F. Arányossági szempontok	21
G. Az 1. cikk F pontjának alkalmazása meghatározott cselekményekre	22
Terrorizmus	22
Géprablás	24
Kínzás	24
A nemzetközi jog alapján kialakuló új bűncselekmények	25

H. Speciális esetek	25
Kiskorúak	25
A család egysége	26
Tömeges beáramlás	26
III. ELJÁRÁSI KÉRDÉSEK	27
A. A tisztességes eljárás	27
B. A kizárás vizsgálata a menekült státusz meghatározása során	27
C. Kizárásra szakosodott osztály	28
D. A büntetőeljárás lefolytatásának bevétele	28
E. A menedékkérelem titkossága	28
F. A bizonyítási teher	28
G. A bizonyosság foka	29
H. Érzékeny bizonyítékok	30
FÜGGELÉK	
A. A kizárás következményei	31
B. Háborús bűntettek meghatározását tartalmazó dokumentumok	32
C. Emberiség elleni bűncselekmények meghatározását tartalmazó dokumentumok	32
D. A terrorizmusra vonatkozó dokumentumok	33

Védelmi Politikai és Jogi Tanácsadó Szekció,
Nemzetközi Védelmi Főosztály,
2003. szeptember 4. Genf

A jelen Háttéranyag elválaszthatatlan részét képezi a *Nemzetközi Védelmi Iránymutatás: A kizáró klauzulák alkalmazása: A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi Genfi Egyezmény 1. cikk F pontja* című UNHCR-dokumentumnak (HCR/GIP/03/05, 2003. szeptember 4.).

I. BEVEZETÉS

A. A háttér

1. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának 1950. évi Alapszabálya (a továbbiakban: „UNHCR-alapszabály”), a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi egyezmény és az 1967. évi jegyzőkönyv (a továbbiakban: „az 1951. évi egyezmény”), valamint az Afrikai Egységszervezetnek (OAU) az afrikai menekültproblémák sajátos kérdéseiről szóló 1969. évi egyezménye (a továbbiakban: „az OAU egyezmény”) rendelkezik a menekült státusszal járó kedvezmények megtagadásáról egyes olyan személyek esetén, akik egyébként menekültnek minősülnek. E rendelkezéseket a gyakorlatban „kizáró klauzuláknak” nevezzük.

2. Az elmúlt évtized eseményei, főként az afrikai Nagy-tavak régióban és az egykori Jugoszláviában lezajlott konfliktusok és utóhatásai miatt megnőtt az igény a kizáró klauzulák értelmezésének tisztázására. A közelmúlt terrorizmus ellenes erőfeszítései következtében e rendelkezések fokozottan az érdeklődés középpontjába kerültek. A jelen Háttéranyag a kizáró klauzulák részletes elemzését nyújtja, figyelembe véve az államok, az UNHCR és más irányadó szereplők joggyakorlatát, valamint az UNHCR által kiadott *Kézikönyvet a menekült státusz meghatározásának követelményeiről és elbírálásáról* (a továbbiakban: „a Kézikönyv”), az esetjogot, a releváns nemzetközi dokumentumok előkészítő munkálatait, illetve a tudósok és szakértők véleményét. A Háttéranyag nagyban támaszkodik továbbá a nemzetközi védelemről szóló globális konzultációs folyamat második oszlopának keretében, 2001 májusában, Lisszabonban megrendezett – e témát megvitató – szakértői kerekasztal építő jellegű következtetéseire. Reméljük, hogy e Háttéranyagban, valamint a „Nemzetközi iránymutatás: A kizáró klauzulák alkalmazása - a menekült helyzetére vonatkozó 1951. évi egyezmény 1. cikk F pontja” című dokumentumban található információk a főbb kérdések átfogó elemzésén keresztül elősegítik az 1951. évi egyezmény 1. cikk F pontjának helyes alkalmazását. Nyilvánvaló, hogy minden egyes esetet egyedileg kell értékelni, az alább kifejtett szempontok figyelembevételével. Az UNHCR Végrehajtó Bizottsága 1997. évi 82. (XLVIII) számú határozatának d(v) pontja értelmében „körültekintően” kell alkalmazni a kizáró klauzulákat a menedékjog intézményének védelme érdekében.

B. Célok és általános alkalmazás

3. A kizáró klauzuláknak kettős célja van. Egyrésztől egyes cselekmények olyannyira súlyosak, hogy ezáltal elkövetőjük érdemtelenné válik a nemzetközi védelemre. Másrészt a menekültek védelmét biztosító keretek nem állhatnak annak útjába, hogy a veszélyes bűnözők az igazságszolgáltatás előtt feleljenek tetteikért. E mögöttes célokat kell figyelembe venni a kizáró klauzulák értelmezése során, de ezt az 1951. évi egyezmény mindent átható humanitárius céljának fényében kell tennünk.

4. Következésképpen – bármely más emberi jogi garanciához kapcsolódó kivételhez hasonlóan – a kizáró klauzulákat mindig megszorítóan kell értelmezni, és nagyfokú körültekintéssel kell alkalmazni. A Kézikönyv 149. pontja is hangsúlyozza, hogy különösen indokolt a körültekintő megközelítés a kizárás potenciálisan súlyos következményei miatt. Sőt, az egyetemes joghatóság terjedésével és a nemzetközi büntető törvényszékek bevezetésével csökken a kizárás szerepe a büntetés elől menekülő bűnösök bíróság elé állításának biztosításában, tovább erősítve ezáltal a megszorító értelmezés melletti érveket.¹

C. Kizáró klauzulák a menekültekről szóló nemzetközi dokumentumokban

5. Az UNHCR-alapszabály 7. cikk (d) pontja értelmében a Főbiztos hatásköre nem terjed ki arra a személyre:

akivel kapcsolatban alapos okkal feltételezhető, hogy olyan bűncselekményt követett el, amelyről kiadatási egyezmény rendelkezik, vagy amelyet a Nemzetközi katonai törvényszék 1945. évi londoni kartájának VI.

¹ A menekültek és hontalanok jogállásáról szóló meghatalmazotti konferencia 29. ülésén a francia küldött (M. Rochefort) megerősítette, hogy fontos az 1. cikk F(b) bekezdésének javasolt változata, mert „a jelenlegi helyzetben nem volt olyan nemzetközi bíróság, amely illetékes lenne a háborús bűnösök elleni eljárás lefolytatására, vagy arra, hogy elbírálja a nemzeti közjogi szabályozás által lefedett jogsértéseket”. (UN doc. A./CONF.2/SR.29 at 21).

cikke, vagy az 1948. évi emberi jogok egyetemes nyilatkozata 14. cikke (2) bekezdésének rendelkezése említ.²

6. Az 1951. évi egyezmény 1. cikk F pontja értelmében „az egyezmény rendelkezései nem alkalmazhatók olyan személyre, akiről alapos okkal feltételezhető, hogy

- a) béke elleni, háborús vagy emberiség elleni, az ilyen bűncselekményekről rendelkező nemzetközi okmányokban meghatározott bűncselekményt követett el,
- b) a menedéket nyújtó országon kívül, az országba menekülteként történő befogadását megelőzően súlyos, nem politikai bűncselekményt követett el,
- c) az Egyesült Nemzetek céljaiba és elveibe ütköző cselekményekben bűnös.”

7. Az 1951. évi egyezmény a kizárási okok *taxatív* felsorolását tartalmazza. Bár a kizárási okok az értelmezésük során nyerik el jelentésüket, e folyamat nem eredményezheti azt, hogy kifejezett nemzetközi megállapodás nélkül újabb feltételek alakuljanak ki. Az OAU-egyezmény I. cikk (5) bekezdése megismétli az 1951. évi egyezmény 1. cikk F pontjának nyelvezetét, azzal az eltéréssel, hogy az OAU-egyezmény nem tartalmazza az „Afrikai Egységszervezet céljaiba és elveibe ütköző cselekményekben bűnös” fordulatot. Mivel az OAU-egyezmény kiegészíti az 1951. évi egyezményt, az előbb említett fordulatot az 1951. évi egyezmény 1. cikk F(c) bekezdéséből folyónak kell tekinteni, az OAU és az ENSZ céljai közötti szoros kapcsolat miatt.

D. Összefüggések az 1951. évi egyezmény egyéb rendelkezéseivel

8. Az 1. cikk F pontjában található kizáró klauzulákat meg kell különböztetnünk az 1951. évi egyezmény 1. cikk D, illetve E pontjaitól, mivel e rendelkezések azokra vonatkoznak, akik nem méltatlanság, hanem más okok miatt nem szorulnak nemzetközi védelemre. Az **1. cikk D pontja** értelmében az 1951. évi egyezmény nem alkalmazható azokra, akik nem az UNHCR-től, hanem az Egyesült Nemzetek más szervezetétől vagy ügynökségétől már védelmet élveznek. Mindazonáltal e személyekre is kiterjedhet az 1951. évi egyezmény hatálya, „ha ez a védelem vagy támogatás bármely okból anélkül szűnt meg, hogy e személyek helyzetét az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének megfelelő határozataival összhangban véglegesen rendezték volna”.³ Ebben az esetben az 1. cikk F pontja alapján esetleg sor kerülhet a kizárás vizsgálatára.

9. Az **1. cikk E pontja** értelmében az 1951. évi egyezmény „nem alkalmazható olyan személyre, akiről annak az országnak az illetékes hatóságai, amelyben letelepedett, elismerik, hogy azokat a jogokat és kötelezettségeket bírja, amelyek az adott ország állampolgárságának birtoklásához fűződnek”. E cikk célja érthető úgy, hogy kizárja a menekült státuszról azon személyeket, akik nem szorulnak rá a menekültek védelmére, mivel az 1951. évi egyezményben biztosítottaknál magasabb fokú védelmet élveznek a szokásos vagy állandó tartózkodásuk helye szerinti országban, és ottani jogállásuk gyakorlatilag leginkább az állampolgársághoz hasonlít.

10. Kerülni kell továbbá az 1. cikk F pontjának összetévesztését az 1951. évi egyezmény **33. cikk (2) bekezdésével**, amely kimondja, hogy a visszaküldés (*refoulement*) tilalma „azonban nem illeti meg azt a menekültet, akiről alaposan feltehető, hogy veszélyezteti annak az országnak biztonságát, amelynek területén van, vagy aki - mivel különösen súlyos bűncselekményért jogerősen elítélték - veszélyt jelent az illető ország lakosságára nézve.” Az 1. cikk F pontjával ellentétben, amely a menekült státuszra nem jogosult személyekre vonatkozik, a 33. cikk (2) bekezdés azokra vonatkozik, akiket már menekültnek ismertek el. Az 1. cikk F pontja és a 33. cikk (2) bekezdése tehát két eltérő tartalmú és igen eltérő célt szolgáló rendelkezés. A 33. cikk (2) bekezdés azokra a menekültekre vonatkozik, akik a menedéket nyújtó ország számára rendkívül komoly veszélyt jelentenek az elkövetett bűncselekmények súlyos volta miatt. E rendelkezés célja a menedéket nyújtó ország biztonságának

² A Londoni Karta rendelkezéseit alább az 1. cikk F(a) bekezdéséről szóló résznél tárgyaljuk. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 14. cikke kimondja:

1.) Minden személynek joga van az üldözés elől más országban menedéket keresni és a más ország nyújtotta menedéket élvezni.

2.) Erre a jogra nem lehet hivatkozni nem politikai bűncselekmény miatti kellőképpen megalapozott bűnüldözés, sem pedig az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel ellentétes tevékenység esetében.

³ Lásd még: UNHCR: A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi egyezmény 1. cikk D pontjának alkalmazásáról palesztin menekültekre (2002. október) (*Note on the Applicability of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees to Palestinian Refugees*).

védelme, és azon alapul, hogy az adott menekült nagyfokú jelenlegi vagy jövőbeli veszélyt jelent. Emiatt a 33. cikk (2) bekezdést mindig is olyan utolsó lehetőségnek tekintették, amelyet elsődlegesen a büntetőjogi szankciók helyett alkalmaznak, és az illető által jelentett rendkívüli veszély teszi indokolttá – mivel e veszély súlyossága miatt az egyetlen megoldás csak az illetőnek a menedéket nyújtó országból történő eltávolítása lehet.

E. Időbeli hatály

11. Míg az 1. cikk F(b) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy a kérdéses bűncselekményt „a menedéket nyújtó országon kívül, az országba menekültként történő befogadását megelőzően”⁴ kellett elkövetni, a többi kizáró klauzula nem tartalmaz időbeli vagy területi megszorítást. A bűncselekmények súlyosságára tekintettel az 1. cikk F(a) és F(c) bekezdései bármely időpontban alkalmazhatóak, függetlenül attól, hogy a kérdéses cselekményt a menedéket nyújtó országban, a származási országban vagy egy harmadik országban követték el. Ha az illető elkövette a bűncselekményt, ki van zárva a menekült státuszból. Amennyiben az illetőt már elismerték menekültként, státuszát vissza kell vonni.⁵

12. A kizáró klauzulák időbeli hatályának az előzőekben vázolt jellemzői a *sur place* menekültekre (ahol a menekült státusz iránti kérelem a származási ország elhagyása után felmerülő körülményekből fakad) is vonatkoznak. Ennek megfelelően az 1. cikk F(a) és F(c) bekezdéseinek alkalmazása érdekében az adott bűncselekménynek nem kell feltétlenül a menekült státusz iránti kérelmet megalapozó eseményeket megelőzően megtörténnie. Sőt, ha egy elismert menekült utóbb az 1. cikk F(a) vagy F(c) bekezdéseinek hatálya alá eső magatartást tanúsít, helyénvaló a menekült státusz visszavonása. Ezzel szemben az 1. cikk F(b) bekezdése esetén csak a menedéket nyújtó országon kívül, az országba menekültként történő befogadását megelőzően elkövetett bűncselekmények relevánsak.

F. A menekült státusz érvénytelenítése (*ex tunc*)

13. A közigazgatási jog általános elvei értelmében sor kerülhet a menekült státusz érvénytelenítésére, ha utólag kiderül, hogy hiányzott az elismerési döntés alapja, vagy azért, mert a kérelmező nem felelt meg az elismerési (inkluzív) feltételeknek, vagy ha már a döntéshozatal idejében fennállt volna valamely kizárási klauzula alkalmazásának feltétele, amennyiben az eset valamennyi tényállási eleme ismert lett volna. A státusz érvénytelenítésének azonban nincsen köze az illető döntéshozatal utáni magatartásához. Ennek megfelelően fontos különbséget tenni a kizárás és kiutasítás alapján történő státusz-érvénytelenítés, illetve az 1951. évi egyezmény 32. cikke és 33. cikk (2) bekezdésén alapuló, non-refoulement elleni védelem visszavonása között. Az első eset a menekült státusz hibás megadását korrigálja,⁶ míg az utóbbi rendelkezések a helyesen elismert menekültekkel kapcsolatos bánásmódot rendezik.

14. Előfordulhat, hogy a kizárást megalapozó tényekre csak a menekültként való elismerést követően derül fény. A Kézikönyv 141. pontja kimondja:

A menekült státusz meghatározási eljárás során általában fény derül azokra a tényekre, amelyek szükségessé teszik valamely kizáró klauzula alkalmazását. Előfordulhat azonban az is, hogy csupán a menekültként való elismerést követően válnak ismertté azok a tények, amelyek indokolttá teszik a kizáró fordulatok alkalmazását. Ilyen esetekben a korábbi döntés érvénytelenítését vonja maga után a kizáró klauzula.

15. A hibás döntés eredhet a kérelmező magatartásából, aki a menekült státusz iránti kérelem alapvető tényállási elemeit csalárd módon vagy hamis színben tüntette fel, vagy betudható a hatóságoknak (pl. nem megfelelő döntéshozatal). Az érvénytelenítés aktusa korrigálja az eredetileg helytelen közigazgatási vagy bírói döntést azáltal, hogy hatályon kívül helyezi (az eredeti időponttól, azaz *ex tunc* hatállyal) az eredeti hibás megállapítást tartalmazó döntést. Ebben az esetben az érintett nem minősül, és nem is minősült menekültnek. A hasonló hibák haladéktalan

⁴ Lásd még a 44-45. pontokat alább.

⁵ Lásd a 17. pontot alább.

⁶ A menekült státusz érvénytelenítésének általános kérdéseiről lásd a Kézikönyv 117. pontját, valamint S. Kapferer, “Cancellation of Refugee Status”, Legal and Protection Policy Research Series, UNHCR, Department of International Protection, PPLA/2003/02, 2003. március.

és áttekinthető orvoslása igen fontos a menekültdefiníció integritásának biztosítása szempontjából. Mindazonáltal nem indokolt a menekült státusz megadását felülvizsgálni egész menekült csoportokra kiterjedően, ha a terrorista cselekményekben való részvétel általános gyanújának alapja kizárólag a vallási, etnikai vagy nemzetiségi származás vagy politikai hovatartozás.

16. Előfordulhat, hogy egy személy menekült státuszából történő kizárását követően derül fény olyan információra, amely megkérdőjelezi a kizáró klauzulák alkalmazhatóságát. Ebben az esetben felül kell vizsgálni a kizárásról szóló döntést és – amennyiben indokolt – el kell ismerni a személyt menekültnek.

G. A menekült státusz visszavonása (*ex nunc*)

17. Főszabály szerint az 1951. évi egyezmény 2. cikkének értelmében a menekültek – így a *prima facie* alapon elismertek is – kötelesek tiszteletben tartani a menedéket nyújtó ország törvényeit és jogszabályait, és büntetőeljárással számolni, amennyiben bűncselekményt követtek el. Az 1951. évi egyezmény lehetővé teszi, hogy a 32. cikk rendelkezéseinek megfelelően e menekültekkel szemben kiutasítási eljárás is induljon, és kivételes esetben kitoloncolhatóvá válhatnak a 33. cikk (2) bekezdése értelmében. Egyik intézkedés sem vonja maga után a menekült státusz automatikus visszavonását. A kizáró klauzulák alkalmazhatóságát jelenti azonban, ha egy menekült az 1. cikk F(a) vagy F(c) bekezdésének hatálya alá tartozó magatartást tanúsít (például azáltal, hogy a menedéket nyújtó országban fegyveres tevékenységben vesz részt). Ilyenkor indokolt lesz a menekült státusz visszavonása (*ex nunc* hatállyal), feltéve, hogy az 1. cikk F(a) vagy F(c) bekezdése alkalmazásának valamennyi feltétele fennáll.⁷

H. A kizárás megállapításának feladata

18. Az 1951. évi egyezmény és az OAU egyezmény értelmében annak az országnak van hatásköre eldönteni, hogy a kizáró klauzulák kiterjednek-e a menedékkérőre, amelynek területén a kérelmező menekültként történő elismerést kérte. Mindazonáltal az UNHCR-alapszabály 8. pontja és az 1951. évi egyezmény 35. cikke együttes olvasata alapján az UNHCR feladata, hogy támogatást nyújtson a kizárás megállapítása során segítségre szoruló országoknak, illetve felügyelje az e téren alkalmazott joggyakorlatot.

19. Az UNHCR stratégiája az, hogy nem folytat menekült státusz meghatározási eljárást azokban az országokban, amelyek részesei az 1951. évi egyezménynek/1967. évi jegyzőkönyvnek. Az államok által végzett menekült státusz meghatározási eljárás, illetve az UNHCR mandátuma alapján történő státusz meghatározás azonban nem zárja ki egymást. Egyes országokban például az UNHCR részt vesz a nemzeti menekült státusz megállapítási eljárásban. Az UNHCR felügyeleti szerepe következtében elvárható, hogy az államok kellően figyelembe vegyék a menekültekre vonatkozó releváns dokumentumok UNHCR-től eredő értelmezését, akár egyedi esetben, akár általános kérdésekről születik az értelmezés. A jelen Hátterányag célja, hogy elősegítse a kizáró klauzulák értelmezésének közös megközelítését, amelynek révén csökkenthető az egyes államok és/vagy az UNHCR döntései közötti ellentmondás esélye.

20. Az UNHCR-alapszabály kimondja, hogy a Főbiztos hatásköre nem terjed ki egyes személyekre az 1951. évi egyezmény 1. cikk F pontjához hasonló, de azzal nem azonos okok miatt. Ezen körülmények megállapításának feladata egyértelműen az UNHCR hatásköre. Tekintettel arra, hogy az 1. cikk F pontja az UNHCR-alapszabály 7. cikk (d) bekezdésében említett személyek csoportjának egy későbbi és pontosabb meghatározása, az 1. cikk F pontjának megfogalmazása tekinthető irányadónak és elsődlegesnek. Következésképpen az UNHCR tisztviselőit arra biztatjuk, hogy az 1951. évi egyezményben található formulát alkalmazzák a kizárással kapcsolatos esetek elbírálása során.

⁷ Afrikai viszonylatban az OAU-egyezményben található megszüntető klauzulák valójában kizárási megfontolásokon alapulnak. Ha egy menekült (beleértve a *prima facie* alapon elismert menekültet is) az OAU-egyezmény III. cikk (2) bekezdése szerinti felforgató tevékenységben vesz részt, a *prima facie* elismerés megszüntet az I. cikk (4) bek. (g) pont alapján, amely arról rendelkezik, hogy nem alkalmazható többé az egyezmény arra a menekültre, aki az egyezmény célját és célkitűzéseit megsérti. Felforgató tevékenységnek minősül bármely OAU-tagállam elleni fegyveres tevékenység. Mivel az OAU-egyezmény kiegészíti az 1951. évi egyezményt, az I. cikk (4) bek. (g) pontot az 1951. évi egyezmény I. cikk F pontjára tekintettel kell értelmezni.

I. A kizárás következményei

21. Ha a kizáró klauzulák alkalmazására kerül sor, a külföldi nem ismerhető el menekültként és nem részesülhet az 1951. évi egyezmény szerinti nemzetközi védelemben. Sőt, az illető az UNHCR mandátumába sem tartozhat. Ennek ellenére azonban az érintett állam nem köteles kiutasítani a külföldit. Elképzelhető, hogy az állam büntetőjogi joghatóságát kívánja gyakorolni az illetővel kapcsolatban, vagy kifejezetten arra köteles, hogy – az elkövetett bűncselekmény jellegétől függően – a külföldit kiadja vagy vádat emeljen ellene. Ha az UNHCR dönt a menekült kizárásáról, a külföldi többé nem részesülhet védelemben vagy támogatásban a Menekültügyi Főbiztosságtól.

22. Annak ellenére, hogy a kizárt személy az 1951. évi egyezmény értelmében nem részesülhet nemzetközi védelemben, továbbra is jogosult a nemzetközi jognak, különösen a releváns emberi jogi kötelezettségeknek megfelelő bánásmódra. Az államoknak meglehetősen széles a mozgásteret a külföldiek kiutasítása kapcsán, ugyanakkor számos korlátozás is érvényesül (a példákat lásd az A.) Függelékben). Egy kizárt személy tehát továbbra is védelmet élvezhet a visszaküldés ellen más nemzetközi dokumentumok rendelkezései alapján – ezek közül a legfontosabbak: a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény (1984) 3. cikke, a polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966) 7. cikke, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságjogok európai egyezménye (1950) 3. cikke.

II. ÉRDEMI ELEMZÉS⁸

A. AZ 1. CIKK F(a) BEKEZDÉSE: BÉKE ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK, HÁBORÚS BŰNTETTEK ÉS EMBERISÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

23. Az 1. cikk F(a) bekezdés azokra vonatkozik, akikről alaposan feltételezhető, hogy „béke elleni, háborús vagy emberiség elleni, az ilyen bűncselekményekről rendelkező nemzetközi okmányokban meghatározott bűncselekményt” követtek el. Számos nemzetközi dokumentum határozza meg, vagy fejt ki a „béke elleni, háborús vagy emberiség elleni” bűncselekmények fogalmát.⁹ Továbbra is kiemelkedő fontosságú a Nemzetközi katonai törvényszék 1945. évi kartája (a Londoni Karta), amelynek 6. cikke a Kézikönyvben is megtalálható.¹⁰ Az e bűnök meghatározására létrejött legújabb nemzetközi kezdeményezés a Nemzetközi Büntetőtörvényszék (ICC) 1998 júniusában elfogadott és 2002. július elsején hatályba lépett Statútuma. Az ICC-statútumának az emberiség és béke elleni, illetve háborús bűntettekről szóló definícióját tovább részletezi majd a részes államok által elfogadandó „Tényállási elemek (*Elements of Crime*)”¹¹ című dokumentum. Az alábbi nemzetközi jogi dokumentumok¹² szintén relevánsak e kizáró klauzula értelmezése során:

- az 1948. évi egyezmény a népiirtás büntetének megelőzéséről és megbüntetéséről (népiirtásról szóló egyezmény);
- a négy 1949. évi genfi egyezmény a háború áldozatainak védelméről;
- az 1973. évi nemzetközi egyezmény az apartheid bűncselekmények leküzdéséről és megbüntetéséről;

⁸ A kizáró klauzulákkal kapcsolatos jogtudományi kutatások és joggyakorlat részletes elemzését lásd az *International Journal of Refugee Law* a védelemből való kizárásról szóló különszámában (vol. 12, 2000).

⁹ A Kézikönyv VI. melléklete is tartalmaz e dokumentumok közül néhányat.

¹⁰ A 6. cikk rendelkezései szerepelnek a 26. pontban alább, valamint a B.) és C.) Függelékben.

¹¹ Az ICC alapokmányát lásd <http://www.un.org/law/icc/statute/rome.htm>. Az ICC-Statútum 9. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy a „Tényállási elemek” segítséget nyújtanak a Nemzetközi Büntetőtörvényszéknek a joghatóságába tartozó bűncselekmények értelmezése és alkalmazása során. Az elfogadott szöveg azonos lesz a 2000. júliusi véglegesített tervezet-szöveggel, (PCNICC/2000/1/Add.2); lásd az 1998-ban Rómában megtartott diplomáciai konferencia záróokmányának 1. mellékletét (F. határozat).

¹² Lásd <http://www.icrc.org/ihi/nsf/WebFULL?OpenView> (a Genfi egyezmények és jegyzőkönyvek); <http://www.un.org/icty/legal/doc/index.htm> (ICTY Statútum); és <http://www.ictj.org/ENGLISH/basicdocs/statute.html> (ICTR statútum). Kérésre e dokumentumok a Nemzetközi Védelmi Főosztály Védelmi Politikai és Jogi Tanácsadó Szekciójától, az UNHCR genfi központjából is beszerezhetőek.

- az 1949. augusztus 12-i genfi egyezmények 1977. évi kiegészítő jegyzőkönyve (I. kiegészítő jegyzőkönyv) a nemzetközi fegyveres konfliktusok áldozatairól;
- az 1949. augusztus 12-i genfi egyezmények 1977. évi kiegészítő jegyzőkönyve (II. kiegészítő jegyzőkönyv) a nem-nemzetközi fegyveres konfliktusok áldozatairól;
- a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni 1984. évi egyezmény (kínzás elleni egyezmény);¹³
- az egykori Jugoszlávia területén 1991. óta elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekért felelős személyek megbüntetésére létrejött nemzetközi törvényszék statútuma (ICTY-statútum);
- az 1994. január 1. és 1994. december 31. között Ruanda területén elkövetett népirtásért és a nemzetközi humanitárius jog egyéb megsértéséért felelős személyek, valamint a szomszédos államok területén elkövetett népirtásért és más hasonló jogsértésekért felelős ruandai állampolgárok megbüntetésére létrejött nemzetközi büntetőtörvényszék statútuma (ICTR-statútum).

24. Bár jogilag nem kötelező erejű, ám mégis irányadó forrás az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságnak (International Law Commission, ILC) a szervezet Közgyűlése részére készített 1950. évi jelentése (egyebek mellett a „nürnbergi elvek”),¹⁴ a háborús bűnöket és emberiség elleni bűntetteket elkövető személyek felderítése, letartóztatása, kiadatása és megbüntetése érdekében létrejött nemzetközi együttműködés 1973. évi elvek,¹⁵ valamint a Nemzetközi Jogi Bizottság által 1996-ban átmenetileg elfogadott Kódex-tervezet az emberiség békéje és biztonsága elleni bűnökről.¹⁶

25. Az 1. cikk F(a) bekezdése lehetővé teszi a kérdéses bűncselekmények nemzetközi jogi fejleményeket is figyelembe vevő, dinamikus értelmezését. Bár az ICC-statútum testesíti meg a nemzetközi közösség legújabb kísérletét e bűncselekmények meghatározására, nem ez az egyetlen forrás az 1. cikk F(a) bekezdésének értelmezéséhez, és az egyéb dokumentumok által használt fogalom-meghatározásokat is kellően figyelembe kell vennünk. Mindazonáltal nem kizárt, hogy a jövőben az ICC-statútum és a Nemzetközi büntetőtörvényszék joggyakorlata válik az 1. cikk F(a) bekezdésének hatálya alá tartozó bűntettek elsődleges értelmezési forrásává.

Béke elleni bűncselekmények

26. Mindeddig a Londoni Karta az egyetlen nemzetközi dokumentum, amely e bűncselekmény meghatározását tartalmazza: a béke elleni bűncselekmény „támadó háború, vagy a nemzetközi jogi egyezményeket, megállapodásokat vagy biztosítékokat sértő háború kitervelése, előkészítése, kezdeményezése vagy folytatása, vagy az említettek bármelyikének megvalósítására irányuló közös tervezésben vagy összeesküvésben való részvétel”. Nyilvánvaló, hogy az „agresszió” bűncselekményi definíciójának elfogadása¹⁷ az ICC-statútum céljából (5. cikk (1)(d) és (2) bek.) igen sok segítséget nyújt majd e bűntett fogalmának tisztázásához.

27. A kötelező jogi erő hiányának ellenére is érdemes kitérni az „agresszió” fogalmával kapcsolatban az ENSZ Közgyűlésében és az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságán belül folytatott eszmecsere. Az ENSZ Közgyűlése az „agressziót” a következőképpen definiálta: „egy állam által egy másik állam szuverenitása, területi egysége vagy politikai függetlensége ellen, vagy az ENSZ Alapokmányával ellentétes bármely más módon fegyveres erőszak

¹³ Relevánsak lehetnek továbbá a kínzás tilalmára vonatkozó regionális dokumentumok. Lásd az 1985. évi inter-amerikai egyezményt a kínzás megelőzéséről és megbüntetéséről; a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzéséért létrejött 1987. évi európai egyezményt.

¹⁴ ILC-évkönyv 1950, vol. II.

¹⁵ ENSZ-Közgyűlés 3074 (XXVIII) sz. határozata, 1973. december 3.

¹⁶ A/CN.4/L.522, 1996. május 31.

¹⁷ Az ICC-statútum 121. és 123. cikke értelmében e definíció elfogadásáig a Statútum hatálya lépésének időpontjától számított legalább hét évnek kell eltelnie.

használatát”.¹⁸ Az emberiség békéje és biztonsága elleni bűnökről szóló ILC kódex-tervezet 16. cikke szerint „[a]z a személy felelős az agresszió büntetének elkövetéséért, aki vezetőként vagy szervezőként tevékenyen részt vett egy állam általi agresszió kitervelésében, előkészítésében, kezdeményezésében vagy lefolytatásában, vagy erre utasítást adott”.¹⁹

28. Nyilvánvaló, hogy fogalmilag a béke elleni bűncselekményeket csak háború vagy fegyveres konfliktus kitervelésével vagy folytatásával/vívásával lehet elkövetni. Mivel általánosságban háborút vagy fegyveres konfliktusokat csak államok vagy államszerű entitások vívnak, a béke elleni bűncselekményeket csak államot vagy államszerű entitást képviselő, magas hatalmi pozíciót betöltő személyek valósíthatják meg.

29. Feltehetően részben e kérdés elégtelen nemzetközi szabályozása következtében meglehetősen kevés példa van arra, hogy bárkit e kategória alapján zártak volna ki a menekült státuszból. Az UNHCR-nak sincs tudomása olyan jogtudományi munkáról, amely a kizáró klauzulák keretében a béke elleni bűncselekményekkel foglalkozna. A legtöbb cselekmény, amely esetleg e fogalom alá sorolható, nagy valószínűséggel egyben háborús bűntettnek, vagy még inkább emberiség elleni bűncselekménynek is minősül.

Háborús bűntettek

30. A háborús bűntettek a nemzetközi humanitárius jog²⁰ (más néven a fegyveres konfliktusok joga) súlyos megsértését jelentik, a polgári lakosság és katonák is lehetnek éppúgy elkövetői, mint áldozatai. Az összetűzésekben nem vagy már nem részt vevő személyek (pl. sebesült vagy beteg kombattánsok, háborús foglyok vagy polgári személyek) elleni támadás háborús bűntettnek minősül. A korábbi felfogás szerint háborús bűntett csak nemzetközi fegyveres konfliktus keretében merülhetett fel, mára már általánosan elfogadott tétel, hogy a háborús bűntettek nem nemzetközi fegyveres konfliktusok során is megvalósíthatók.²¹ Ez utóbbi értelmezést a volt-jugoszláviai háborús bűnöket vizsgáló törvényszék (ICTY) gyakorlata²² és a Nemzetközi Büntetőtörvényszék (ICC) statútuma is alátámasztja. Nemzetközi fegyveres konfliktusról akkor beszélhetünk, amikor egy állam erőszakot alkalmaz egy másik állam ellen. A nem nemzetközi fegyveres konfliktus fennállásának megállapítása ennél gyakran jóval összetettebb feladat. Belső zavargások és feszültségek, például lázadások vagy egyéb szórványos erőszakos esemény még nem egyenlő nem-nemzetközi fegyveres konfliktussal.²³

31. Az ICC-statútum 8. cikke hosszan sorolja a háborús bűntettnek tekintett cselekményeket, azonban e felsorolás nem taxatív, így egyéb releváns dokumentumokat (lásd felsorolásukat a B. Függelékben) is tekintetbe kell vennünk. Ezen túlmenően a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának a közeljövőben megjelenő tanulmánya a nemzetközi humanitárius szokásjogról²⁴ további útmutatást nyújt azoknak a nemzetközi szokásjogból származtatott háborús bűntetteknek a fogalmáról, amelyekre a fenti dokumentumok is utalnak.

¹⁸ 3312 (XXIX). számú 1974. évi ENSZ-közgyűlési határozat

¹⁹ ILC-jelentés, A/51/10, 1996. ch. II(2), 46–48. bek. Lásd még <http://www.un.org/law/ilc/texts/dcodefra.htm>

²⁰ A nemzetközi humanitárius jog azon szabályok összessége, amelyek fegyveres konfliktus idején az ellenségeskedésből kezdettől vagy későbbi időponttól fogva kimaradó személyeket védik, és korlátozzák a bevezethető hadviselési módszereket és eszközöket.

²¹ A háborús bűntettek pontos köre azonban a konfliktus természetétől függ. Lásd például a nemzetközi, illetve a nem nemzetközi fegyveres konfliktus ideje alatt elkövetett háborús bűntettek megkülönböztetését az ICC-statútum 8. cikkében.

²² A *Tadic*-ügyben a védelem – sikertelenül – arra hivatkozott, hogy az ICTY statútuma alapján nem vádolható a terhelt a háború jogának vagy szokásainak megsértésével, mert e jogsértéseket fogalmilag csak nemzetközi fegyveres konfliktus során lehet megvalósítani. Ezzel szemben a Törvényszék megállapította, hogy a háború jogának vagy szokásainak (általánosságban háborús bűntetteknek nevezett) megsértése magában foglalja mind a nemzetközi, mind a nem nemzetközi fegyveres konfliktusok keretei között elkövetett cselekményeket. (ICTY-ügyszám: IT-94-I-T, joghatóságról hozott 1995. augusztus 10-i döntés)

²³ Lásd az 1949. évi genfi egyezmények II. kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikkét, valamint az ICC-statútum 8. cikk (2)(d) és (2)(f) bekezdését. Az 1949. évi genfi egyezmények közös 3. cikke nem ad egyértelmű definíciót azokra a nem nemzetközi fegyveres konfliktusokra, amelyekre e cikk vonatkozik, de az általános felfogás szerint e helyzetek szélesebb körét fedik le, mint a II. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke. Ezt az értelmezést részben megerősíti az ICC-statútum 8. cikk (2)(d) és (2)(f) bekezdése, amelyek a nem nemzetközi fegyveres konfliktusok során megvalósuló háborús bűntettek fogalmát eltérően határozzák meg, attól függően, hogy a genfi egyezmények közös 3. cikkét sértő cselekményekről, vagy a II. kiegészítő jegyzőkönyvet sértő cselekményekről van-e szó. A *Tadic*-esetben az ICTY kimondta, hogy – a genfi egyezmények közös 3. cikke értelmében – az minősül nem nemzetközi fegyveres konfliktusnak, amikor “elhúzózó fegyveres erőszak folyik kormányzati fegyveres szervek és szervezett fegyveres csoportok, vagy ez utóbbi csoportok között”. (Ügyszám: IT-94-I-T, a bírósági tanács 1997. május 7-i ítélete)

²⁴ A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának tanulmánya a nemzetközi humanitárius szokásjogi szabályokról [“Customary Rules of International Humanitarian Law”], vols. 1 and 2, Cambridge University Press, megjelenik 2003-ban; lásd még:

32. A nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktus alatt felmerülő háborús bűntettek például:

- A négy genfi egyezmény által védett személyek szándékos megölése
- E személyek megkínzása vagy ellenük más embertelen bánásmód (többek között biológiai kísérletek) alkalmazása
- Szenvedés vagy súlyos sérülés szándékos okozása az emberi testben, egészségben
- A civil lakosság vagy a konfliktusban nem résztvevő (*hors de combat*) személyek elleni, vagy e személyekre kiható támadások
- Nem védett települések és demilitarizált zónák elleni támadás
- Tűzszökészedése a civil lakosság körében
- A védett személyek átszállítása a megszállt területekről a megszálló területére
- A vagyon katonai szükségletekkel nem indokolható, széleskörű megsemmisítése vagy kisajátítása
- Háborús foglyok vagy civilek tisztességes és rendes bírósági eljárástól való szándékos megfosztása
- Foglyok ellenséges erőknél katonai szolgálatra kényszerítése
- Fosztogatás
- Tiltott fegyverek (pl. mérges gázok) alkalmazása

Emberiség elleni bűncselekmények

33. Az emberiség elleni bűncselekmények elkövetése során, széleskörű vagy szisztematikus támadás keretében embertelen bánásmódot alkalmaznak a lakosság ellen. Mindazonáltal nem kizárt, hogy egyetlen cselekmény egyszerre minősül emberiség elleni bűncselekménynek és háborús bűntettnek. Míg a Londoni Karta és az ICTY-statútum értelmében e cselekményeket nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktus idején lehet megvalósítani, ma már széles körben elfogadott, hogy e bűntettek békeidőben is sor kerülhetnek.²⁵ E fejleményt támasztja alá a Nemzetközi büntetőtörvényszék statútuma is, így az emberiség elleni bűncselekmények alkotják az I. cikk F(a) bekezdése szerinti legszélesebb kategóriát.

34. Az „emberiség elleni bűncselekmény”, mint a nemzetközi bűncselekmények önálló kategóriája elsőként a Londoni Kartában jelent meg. A fogalmat később pontosította az egykori Jugoszláviában és Ruandában elkövetett nemzetközi jogsértéseket vizsgáló büntetőtörvényszékek, illetve a Nemzetközi büntetőtörvényszék statútuma (a C. Függelék). Így például a Nemzetközi büntetőbíróság statútumának 7. cikke kimondja, hogy emberiség elleni bűncselekménynek minősül az emberölés, kiirtás/megsemmisítés, rabszolgasorba taszítás, kitoloncolás vagy erőszakos elszállítás, bebörtönzés vagy a fizikai szabadság más módon történő súlyos megfosztása a nemzetközi jog alapvető szabályaival ellentétesen, kínzás, nemi erőszak vagy a súlyos szexuális erőszak más formái, üldözés, kényszerű eltűnés, apartheid vagy más hasonló jellegű embertelen cselekmény, feltéve, hogy e cselekményeket a polgári lakosság²⁶ elleni széleskörű vagy szisztematikus támadás részeként követik el.

35. A népiirtás az emberiség elleni bűncselekményeknek egy szélsőséges esete. Az ICC-statútum 6. cikke²⁷ megismétli a népiirtásról szóló 1948. évi egyezmény II. cikkében található fogalom-meghatározást:

„[...] népiirtás alatt a következő cselekmények bármelyikének, valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetését érti:

- a) a csoport tagjainak megölése;
- b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása;
- c) a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése;
- d) oly intézkedések tétele, amelyek célja a csoporton belül a születések meggátolása;

<http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/iwpList263/CE72DB35175CA0FEC1256D330053FA7B>

²⁵ Lásd a *Tadic*-esetet az ICTY előtt, No. IT-94-1-D (joghatósági döntés, 1995. október 2.).

²⁶ „A polgári lakosság elleni támadás azon magatartássorozat, amely során az e támadások elkövetését célzó állami vagy szervezeti politika követése vagy támogatása érdekében e cselekményeket a polgári lakosság ellen ismételt módon valósítják meg.” (ICC-statútum 7. cikk (2) bek. a) pont).

²⁷ Bár az ICC-statútum a népiirtást az emberiség elleni bűncselekményektől külön pontban tárgyalja, az az I. cikk F(a) pontja céljából továbbra is emberiség elleni bűncselekménynek tekintendő.

e) a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos áthurcolása.”

36. Az ICC-státútum megerősíti, hogy az emberiség elleni bűncselekmények valóban megkülönböztethetőek a pusztán egy alkalommal elkövetett vagy köztörvényes bűntettektől, mivel elkövetésükre a polgári lakosság elleni széleskörű vagy szisztematikus támadás részeként kerül sor. Egyes esetekben ez megtörténhet egy átfogó üldözési politika, vagy egy adott nemzetiségi, etnikai, faji vagy vallási csoport ellen alkalmazott súlyos és szisztematikus diszkrimináció eredményeként. Egy adott személy ellen elkövetett embertelen cselekmény akkor minősülhet emberiség elleni bűncselekménynek, ha a cselekményre egy koherens rendszer részeként, vagy szisztematikus és ismételt cselekmények sorozataként kerül sor.²⁸ Az emberiség elleni bűncselekmények azonosíthatóak a kérdéses cselekmény jellege, hatásuk mértéke, az elkövető(k) tudomása és a cselekmények háttéréként szolgáló körülmények alapján.

B. AZ 1. CIKK F(b) BEKEZDÉSE: SÚLYOS NEM POLITIKAI BŰNCSELEKMÉNYEK

37. Az 1. cikk F(b) bekezdése értelmében ki van zárva a menekült státusból az a személy, aki „súlyos nem politikai bűncselekményt” követett el a menedéket nyújtó országon kívül az országba menekülteként történő befogadását megelőzően. Ezzel szemben mind a Nemzetközi Menekültügyi Szervezet alapító okirata, mind az UNHCR Alapszabálya a kizárással kapcsolatban kiadást megalapozó bűncselekményeket említ. E szövegezést az 1951 évi egyezmény már nem tartotta meg – ehelyett a bűncselekmény jellegének pontosabban leírását tartalmazza. Bár az e rendelkezéssel kapcsolatos állami gyakorlat sokszínű, a kanadai legfelsőbb bíróság megállapította, hogy az 1. cikk F(b) bekezdése „tartalmaz egy egyensúlyra törekvő mérleget, mivel a 'súlyos' és a 'nem-politikai' minősítésnek” egyaránt eleget kell tenni.²⁹

Súlyos bűncselekmény

38. A „súlyos bűncselekmény” fogalma jogrendszerenként változó. Világos, hogy az 1951. évi egyezmény szövegezőinek nem állt szándékában a menekült státusból kizárni azokat a nemzetközi védelemre szoruló személyeket, akik kisebb súlyú bűncselekményt követtek el. Ezen túlmenően a büntett súlyosságát a nemzetközi normák szerint kell megítélni, nem pusztán a fogadó államban vagy a származási országban használatos minősítés alapján. Az egyes nemzetközi jogi dokumentumok által biztosított tevékenységek (pl. szólásszabadság) megtiltása nem tekinthető „bűncselekménynek”, és különösen nem súlyos jellegűnek.

39. A következő tényezők irányadóak egy bűncselekmény súlyának megítélésékor:

- a cselekmény jellege,
- az okozott sérelem,
- a bűncselekmény üldözésére alkalmazott eljárás,
- a büntetés jellege,
- a legtöbb országban az adott cselekmény súlyos bűncselekménynek minősülne-e.

40. A Kézikönyvben³⁰ található útmutatást tehát, miszerint a „súlyos” bűncselekmény főbenjáró vétségre, vagy igen súlyos büntetéssel fenyegetett cselekményre utal, a fent felsorolt tényezőkkel összemerve kell alkalmazni. „Súlyos” bűncselekmény például az emberölés, nemi erőszak, gyűjtogatás és fegyveres rablás. Egyes más vétségek is súlyosnak tekinthetők, ha halálos fegyver használatával, vagy embereknek súlyos sérülést okozva követik el, illetve bizonyíték áll rendelkezésre az elkövető komoly, rendszeres bűnelkövetői magaviseletéről és hasonló tényezőkről. Ezzel szemben a kisebb bűncselekmények, mint például a csekély értékű lopás vagy a személyes használatra tartott kábítószer jogellenes birtoklása nem érné el az 1. cikk F(b) bekezdésének teljesüléséhez megkívánt súlyossági fokot.

²⁸ Lásd a *Tadic*-esetben az ICTY fellebbviteli tanácsa ítéletének 271. pontját (No. IT-94-1-T, 1999. január 15.).

²⁹ *Pushpanathan v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration)*, kanadai legfelsőbb bíróság, [1998] 1 SCR 982, 73. pont

³⁰ Lásd a Kézikönyv 155. pontját.

Nem politikai bűncselekmény

41. A „nem politikai” (köztörvényes) bűncselekmény fogalmával kapcsolatos állami gyakorlat igen eltérő. Egyes államok a kiadatási jogban használatos megközelítést alkalmazzák. Akkor tekintendő egy súlyos bűncselekmény nem politikai jellegűnek, ha a konkrét bűncselekmény elkövetésének más meghatározó indítéka (pl. személyes indok vagy nyereségvágy) van. Ha nincsen egyértelmű kapcsolat a bűncselekmény és annak állítólagos politikai célkitűzései között, vagy ha az adott cselekmény nem áll arányban annak állítólagos politikai céljaival, a nem politikai indíték a domináns.³¹ A cselekmény politikai jellegének értékelésénél fontos tényezők a bűncselekmény indíttatása, körülményei, módszerei és célkitűzéseihez mért arányossága. A példátlanul erőszakos cselekmények (például amelyeket általánosan terrorista jellegűnek tartanak) majdnem biztosan megbuknak a politikai jelleg vizsgáló teszten, mivel semmilyen politikai célkitűzéssel nem állhatnak arányban.³²

Formázott: Felsorolás és számozás

42. Egyre elterjedtebb megoldás, hogy a kiadatási egyezmények meghatározzák azokat a bűncselekményeket (különösen a terrorista cselekménynek minősülőket), amelyeket az egyezmény alkalmazásában nem politikai jellegűnek kell tekinteni (az ilyen egyezmények tipikusan tartalmaznak az üldözést tiltó rendelkezést is). Az ilyen meghatározás igen jelentős szerepet játszik az 1. cikk F pontjával kapcsolatos bűncselekmények politikai elemeinek megállapításában, azonban azt az összes tényező figyelembe vételével kell alkalmazni.³³

43. Ahhoz, hogy egy bűncselekményt politikai jellegűnek tekintsenek, politikai célkitűzéseinek összhangban kell állniuk az emberi jogokkal és alapvető szabadságjogokkal. Nem indokolható az a cselekmény, amelynek politikai célja sérti az alapvető emberi jogokat. Ez következik azon emberi jogi egyezményekből is, amelyek kifejezetten megtiltják, hogy rendelkezéseiket akként értelmezzék, hogy mások emberi jogainak és alapvető szabadságjogainak megsemmisítését célzó tevékenységben való részvételhez biztosítsanak – akár hallgatólagosan – jogot.

A menedéket nyújtó országon kívül

44. Az 1. cikk F(b) bekezdése azt is megkívánja, hogy az érintett a bűncselekményt „a menedéket nyújtó országon kívül a menekültként történő befogadást megelőzően” kövesse el.³⁴ A „menedéket nyújtó országon kívül” fordulat általában a menekült származási országát jelenti, de lehet a menedéket nyújtó országon kívüli harmadik ország is,³⁵ kivéve azt az országot, amelyben a kérelmező menekültként történő elismerését kérte.³⁶ Azoknak, akik a menedéket nyújtó országban súlyos nem politikai bűncselekményt követnek el, az adott ország büntető igazságszolgáltatásával – illetve különösen súlyos bűncselekmények esetén az 1951. évi egyezmény 32. cikkében és 33. cikkének (2)

³¹ Lásd a Kézikönyv 152. pontját. E megközelítést több ország joggyakorlata is tükrözi. Az *Aguirre-Aguirre v. Immigration and Naturalization Service (INS)* ügyben, 119 S.Ct. 1439 (1999) az USA legfelsőbb bírósága megerősítette az előzőleg a *McMullen v. INS* ügyben, 788 F. 2d 591 (9th Circuit 1986) kialakított felfogást, amely szerint a „súlyos nem politikai bűncselekmény” olyan bűncselekményt jelöl, amelyet nem „valódi politikai indíték miatt” követtek el, nem a „politikai szervezet vagy ... az állami berendezkedés megváltoztatására” irányul, nincs közvetlen „okszági kapcsolat az elkövetett bűncselekmény és az állítólagos politikai célja vagy tárgya között”, illetve ha a cselekmény aránytalan a célhoz képest. A *T. v. Secretary of State for the Home Department* ügyben, [1996] Imm AR 443 a brit Lordok háza álláspontja szerint az 1. cikk F(b) bekezdése céljából akkor minősül politikainak egy bűncselekmény, ha politikai célból hajtották végre (pl. kormány megbuktatása vagy kormányzati politikai változások előidézése), és kellően közeli és közvetlen a kapcsolat a bűncselekmény és állítólagos célja között. Ez utóbbi feltétel megállapításakor figyelembe kell venni, hogy a felhasznált eszközök katonai/kormányzati célpontok ellen irányultak-e, valamint mekkora volt az esélye annak, hogy polgári lakosokat ölnek vagy sebesítenek meg. A *Wagner v. Federal Prosecutor and the Federal Justice and Police Department* ügyben a svájci szövetségi bíróság döntése szerint „egy köztörvényes büntett vagy vétség relatív politikai bűncselekménynek minősül, ha az adott körülmények között a cselekmény, különösen az elkövető indítéka és célja elsődlegesen politikai természetű”. Fennáll ez a vélelem, ha a bűncselekményt „az országban folyó hatalmi harc keretében hajtották végre, vagy ha a bűncselekmény elkövetésének célja a szembenállás valamennyi formáját elfojtó államhatalom élén álló személy eltávolítása. Közeli, közvetlen és egyértelmű kapcsolatnak kell fennállnia e cselekmények és céljuk között.” (A 2. sz. közjogi kollégium 1980. október 3-i ítéletének nem hivatalos fordítása, BGE, 106 IB 309.)

³² Lásd még a 81. pontot.

³³ Lásd *McMullen v. INS*, 31. lábjegyzet. Fentebb. A kiadatás és a kizárás kapcsolatát részletesen tárgyalja S. Kapferer, “The Interface between Extradition and Asylum”, Legal and Protection Policy Research Series, UNHCR, Department of International Protection, PPLA (megjelenik 2003-ban).

³⁴ Lásd a 11. és 12. pontokat a kizáró klauzulák időbeli hatályával kapcsolatos általános kérdésekről.

³⁵ Lásd még a Kézikönyv 153. pontját.

³⁶ “A Konferencia végül megegyezett abban, hogy a fő kérdés a hatályba lépés előtt elkövetett bűncselekmények volt...” G. S. Goodwin-Gill, *The Refugee in International Law*, Clarendon Press, Oxford, 2. kiadás, 1996, 102. oldal

bekezdésében található következményekkel – kell számolniuk, tehát nem tartoznak az 1. cikk F(b) bekezdése szerinti kizáró klauzula hatálya alá. Ennek megfelelően az Egyezmény logikáját követve, ha az 1. cikk F(b) bekezdésének hatálya alá tartozó bűncselekményeket az országba való befogadás után követik el, az esetet a nemzeti büntető-igazságszolgáltatás szigorú fellépésén és/vagy – amennyiben szükséges – a 32. cikk és a 33. cikk (2) bekezdésének alkalmazásán keresztül kell megoldani.

45. Néhány ritka esetben egyes nemzeti bíróságok úgy értelmezték az 1951. évi egyezmény 1. cikk F(b) bekezdését, hogy bármely súlyos nem politikai bűncselekmény elkövetése a menekültként történő formális elismerés időpontja előtt automatikusan az 1. cikk F(b) bekezdésének alkalmazását vonja maga után. Ezen értelmezés szerint az a kérelmező, aki a menedéket nyújtó országban súlyos nem politikai bűncselekményt követett el azelőtt, hogy sor került volna a formális menekült elismerésre, azonnal kizárandó a státusból. Az UNHCR álláspontja az, hogy nem volna helyes a „menekültként történő befogadás” fordulatot akként értelmezni, hogy az az országban a menekültként történő elismerés előtti időszakra vonatkozzék, mivel a menekült státusz elismerése deklaratív és nem konstitutív természetű aktus.³⁷ A „befogadás” itt csak az országban való pusztán fizikai jelenlétet jelenti.

Formázott: Felsorolás és számozás

C. 1. CIKK F(c) BEKEZDÉS: AZ EGYESÜLT NEMZETEK CÉLJAIVAL ÉS ALAPELVEIVEL ELLENTÉTES CSELEKMÉNYEK

46. Az 1. cikk F(c) bekezdése kizárja a nemzetközi védelemből azokat a menekülteket, akik „az Egyesült Nemzetek céljaiba és alapelveibe ütköző cselekményekben bűnösök”.³⁸ Az Egyesült Nemzetek céljait és alapelveit az ENSZ Alapokmánya 1. és 2. cikke³⁹ határozza meg, azonban a tág és általános megfogalmazás kevés valós útmutatást nyújt arra nézve, mely cselekménytípusok miatt kell egy menekültet megfosztani a státusszal járó kedvezményektől. Az egyezmény előkészületi munkálatai (*travaux préparatoires*) korlátozott mértékben nyújtanak segítséget, jelezve e rendelkezés megfogalmazása során tapasztalt egyértelműség hiányát. Ennek ellenére az előkészítő munkálatok tartalmaznak arra utaló jeleket, hogy az eredeti szándék szerint a rendelkezés azon emberi jogi jogsértésekre terjedt ki, amelyek ugyan nem minősíthetők emberiség elleni bűncselekményeknek, de meglehetősen szélsőséges természetűek. Az 1951. évi egyezmény tervezetének szövegezői minden bizonnyal előre látták, hogy e rendelkezést a gyakorlatban ritkán alkalmazzák majd.⁴⁰ Sokszor az 1. cikk F(a) vagy F(b) bekezdései alkalmazhatónak bizonyulnak az adott magatartásra. A rendelkezés homályos megfogalmazása, a koherens állami gyakorlat hiánya és a visszaéléssel kapcsolatos veszélyek⁴¹ miatt az 1. cikk F(c) bekezdését megszorítóan kell értelmezni.

Formázott: Felsorolás és számozás

³⁷ Hasonlóképpen egy olyan ügyben, ahol egy elismert menekült a menedéket nyújtó országban bűncselekményt követett el, a francia Államtanács (Conseil d'État) kimondta, hogy még ha a 33. cikk (2) bekezdése lehetővé teszi is a menekült visszaküldését a származási országba, e rendelkezés alapján a menekült státusz nem vonható vissza (Pham, 1997. május 21.). Az Államtanács továbbá kimondta, hogy bár a menedékkérő által a befogadó ország területén elkövetett bűncselekmény jogi szankciókat von maga után, illetve az 1951. évi egyezmény 32. és 33. cikke alapján kiutasítást is eredményezhet, nem igazolhatja a menekült státusból történő kizárást (Rajkumar, 1998. szeptember 28.).

³⁸ Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata 14. cikk (2) bekezdése értelmében nem lehet a üldözés elől más országban menedéket keresni és a más ország nyújtotta menedéket élvezni „nem politikai bűncselekmény miatti kellőképpen megalapozott bűnüldözés, sem pedig az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel ellentétes tevékenység esetében.”

³⁹ Az Egyesült Nemzetek céljai a következők: a nemzetközi béke és biztonság fenntartása; a nemzetek közötti baráti kapcsolatok fejlesztése; nemzetközi együttműködés megvalósítása a társadalmi-gazdasági és kulturális problémák megoldására, és az emberi jogok tiszteletben tartásának előmozdítására; az egyes nemzetek által kifejtett tevékenységek harmonizációjának központjaként való működés. Az Egyesült Nemzetek alapelvei: szuverén egyenlőség; a kötelezettségek jóhiszemű teljesítése; viták békés rendezése; tartózkodás más állam területi épsége vagy politikai függetlensége ellen irányuló erőszaktól vagy fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától; az Egyesült Nemzetek tevékenységének segítése.

⁴⁰ Grahl-Madsen szerint:

A jegyzőkönyvekből az látszik, hogy a klauzula szövegbe való felvétele mellett állást foglalóknak csak homályos elképzeléseik voltak „az Egyesült Nemzetek céljaival és alapelveivel ellentétes cselekmények” kifejezés jelentéséről. Nem nehéz megérteni tehát, hogy a Gazdasági és Szociális Tanács Szociális Bizottsága kifejezett aggodalmának adott hangot, és úgy érezte, hogy a rendelkezés megfogalmazása annyira homályos, hogy visszaélést eredményezhet. Úgy tűnik, sikerült megállapodniuk arról, hogy a kifejezést igen megszorítóan kell értelmezni.

A. Grahl-Madsen, *The Status of Refugees in International Law*, Sijthoff, Leyden, 1972, vol. 1, 283. oldal

⁴¹ Az 1. cikk F(c) bekezdésének szövegezéséről folyó tárgyalások közben a pakisztáni küldött, egyetértve a Kanadát képviselővel azt mondta, hogy a megfogalmazás „olyan homályos, hogy a menekültek kizárására törekvő kormányok visszaélhetnek vele”. (E/AC.7/SR.160, p. 16).

47. Az Egyesült Nemzetek céljait és elveit számos dokumentum fogalmazza meg, például az ENSZ Közgyűlésének égisze alatt elfogadott többoldalú egyezmények, vagy a Biztonsági Tanács határozatai. Mindazonáltal ellentétes volna az 1. cikk F(c) bekezdésének céljával és indokával az ilyen dokumentumokkal ellentétes cselekményeket azonosítani az ezen rendelkezés hatálya alá tartozó magatartásokkal. Sőt, feltehetőleg az 1. cikk F(c) bekezdés csak azon cselekményekre vonatkozik, amelyek az Egyesült Nemzetek céljait és alapelveit alapjaiban sértik. Ennek megfelelően az 1. cikk F(c) bekezdését csak olyan szélsőséges esetekben alkalmazzák, amikor a cselekmény a nemzetközi közösség Egyesült Nemzetek keretében megvalósuló együttélésének alapjai ellen intéz támadást. A rendelkezés kulcsszavait („az Egyesült Nemzetek céljaiba és alapelveibe ütköző cselekmények”) tehát megszorítón kell értelmezni és csak abban az esetben kell alkalmazni, ha a cselekmény és annak következményei súlyos szintet érnek el. E mércét a kérdéses cselekmény súlyának, megszervezési módjának, nemzetközi hatásának és hosszú távú célkitűzéseinek, valamint a nemzetközi békére és biztonságra gyakorolt hatásának figyelembe vételével kell meghatározni. Így tehát a nemzetközi békét, biztonságot és az államok közötti békés kapcsolatokat befolyásolni képes bűncselekmények e rendelkezés körébe tartoznak, hasonlóan az emberi jogok súlyos és folyamatos megsértéséhez.

48. Ezen túlmenően tekintettel arra, hogy az ENSZ Alapokmány 1. és 2. cikke lényegében meghatározza azokat az alapelveket, amelyeket az államoknak egymás közötti kapcsolataiban érvényesíteniük kell, elvileg csak az országukban vagy államszerű entitásban hatalmi pozíciót betöltött személyek képesek e rendelkezések megsértésére (az 1. cikk F(c) bekezdése szempontjából). Ezzel kapcsolatban a meghatalmazotti konferencián részt vevő egyik küldött, aki a rendelkezés egyezménybe történő beillesztéséért küzdött, kijelentette, hogy azt nem az „átlagemberre” szabták. Az UNHCR Kézikönyv 163. pontja is hasonlóképpen fogalmaz: „az, aki ezen alapelvek megsértése céljából követ el valamilyen cselekményt, valamely tagállam közhatalmi tisztviselője kell legyen és e pozíciója felhasználásával sérti meg az idézett alapelveket.”⁴² Nem tükrözi azonban ezen általánosan elfogadott felfogást a rendelkezés néhány országban érvényesülő azon értelmezése, miszerint az alkalmazható olyan személyekre is, akik nem állnak kapcsolatban egy állammal vagy államszerű entitással sem.⁴³ Ugyancsak félrevezető a rendelkezés alkalmazási határait tágító törekvések, melyek azt kiterjeszteni igyekeznek például a kábítószerek-kereskedeleme⁴⁴ vagy az embercsempészetre, emberkereskedeleme is.

49. Egyre gyakrabban hangzik el a kérdés, hogy a nemzetközi terrorista cselekmények az 1. cikk F(c) bekezdése alá vonhatók-e, különösen amióta a Biztonsági Tanács 1373(2001) és 1377(2001) számú határozataiban kimondta, hogy a nemzetközi terrorizmus veszélyt jelent a nemzetközi békére és biztonságra, és ellentétes az Egyesült Nemzetek céljaival és alapelveivel. Ám a kijelentés – még ha egy ENSZ-dokumentumban jelenik is meg –, miszerint egy cselekmény „terrorista” jellegű, még önmagában nem elegendő az 1. cikk F(c) bekezdésének alkalmazásához, főként azért, mert a „terrorizmus” fogalmának egyelőre nincs egyértelmű vagy egyetemesen elfogadott definíciója. A „terrorizmus” címke középpontba állítása helyett a terrorista cselekményeket is magában foglaló esetekben az 1. cikk F(c) bekezdésének helyes alkalmazásához megbízható útmutatást nyújt annak

⁴² Lásd például a Svájci Menedékjogi Fellebbviteli Bizottság előtti X. és családja ügyet (1996. május 14-i döntés, EMARK 1996/18), ahol a Bizottság az 1. cikk F(a) és F(c) bekezdését alkalmazta a szómáliai kormányzat magas rangú tisztviselője ügyében. Lásd továbbá a francia Commission des recours des réfugiés előtti *Nader*-esetet (a menekültügyi fellebbviteli bizottság 2001. október 26-i döntése), a dél-libanoni hadsereg egyik magasrangú tisztjével kapcsolatban, aki a hadsereg speciális erőit irányította. Más esetekben az 1. cikk F(c) bekezdése alapján való kizárás azon az alapon maradt el, hogy az illető nem volt kellően magasrangú katona. Lásd például a Svájci Menedékjogi Fellebbviteli Bizottság 1998. szeptember 14-i döntését az Y.Z. és családja ügyben (az afgán Nadzsibullah-rezsim volt minisztere); Y.N. eset, 2001. november 27. (az egykori Zairében a Mobutu-rezsim elnöki különalakulatának (DSP) őrnagya) és D.M. eset, 2011. december 17. (volt-zairei alacsony rangú tiszt). Ezzel szemben a belga Commission permanente de recours des réfugiés (állandó menedékjogi fellebbviteli bizottság, CPRR) a DSP egyik tagját azon az alapon zárta ki a státuszából, hogy lehetetlen, hogy a kérelmező ésszerűen eljárva két évig nem értesült az alakulat szerepéről, vagy a számára kijelölt feladatok jellegéről (CPRR, R3468, 1996. június 25.). Lásd S. Kapferer, „Exclusion Clauses in Europe – A Comparative Overview of State Practice in France, Belgium and the United Kingdom”, 12 *International Journal of Refugee Law*, 2000, 195. oldal 2.1.2. pont.

⁴³ A *Pushpanathan*-ügyben (lásd a 29. lábjegyzetet) a kanadai Legfelsőbb Bíróság szerint bár az 1. cikk F(c) bekezdésének alkalmazása a nem-állami ügynökökre nehézségekbe ütközhet, ezt a lehetőséget „nem kell eleve elutasítani” (68. bekezdés).

⁴⁴ A *Pushpanathan*-ügyben (lásd a 29. lábjegyzetet) a kanadai Legfelsőbb Bíróság elutasította azt az érvelést, hogy a kábítószerek-kereskedeleme az 1. cikk F(c) bekezdésének hatálya alá tartozna, és új eljárásra utasította a Konvenció menekült meghatározási egységét (CRDD). A hatóság (CRDD) előzőleg kizárta a kérelmezőt a menekült státusból az 1. cikk F(a) és F(c) bekezdései alapján, emberiség elleni bűncselekmény és a Tamil Eelam Felszabadító Tigrisekkel (LTTE) kapcsolatos terrorista cselekményekben való bűnrészeség miatt. A későbbiekben a szövetségi bíróság hatályában fenntartotta a CRDD döntését, a legfelsőbb bíróság az ügyben született 1998-as döntéséhez fűzött egyik különvéleményére alapozva, azonban érdemben nem foglalkozott ezzel a kérdéssel (IMM-4427-01, 2002. szeptember 3-i ítélet).

vizsgálata, hogy a cselekménynek milyen kihatása van nemzetközi szinten a súlya, nemzetközi hatása, valamint a nemzetközi békére és biztonságra gyakorolt hatásai szempontjából. Az UNHCR álláspontja az, hogy csak azon terrorista cselekmények esetében indokolt az 1. cikk F(c) bekezdése szerinti kizárás alkalmazása, amelyek – a Biztonsági Tanács határozataiban leírtak szerint is – az előbb említett kiemelkedő jellegzetességekkel bírnak. Tekintettel az 1. cikk F(c) bekezdésével kapcsolatban fentebb vázolt általános megközelítésre, a globális biztonságra kiható kegyetlen nemzetközi terrorista cselekmények valóban a rendelkezés hatálya alá tartoznak, bár elvileg csak e kegyetlenségeket elkövető csoportok vezetői lennének kizárhatóak. A 41., valamint a 79-84. pontokban tárgyaltak szerint a terrorista tevékenység elkövetője azonban a többi kizáró klauzulák alkalmazásával is kizárható a védelemből.

D. SZEMÉLYES FELELŐSSÉG

50. A kizárás gyakran azon múlik, hogy az érintett mennyiben tehető személyesen felelőssé a kérdéses cselekményekért. Az alábbiakban a személyes felelősség általános kérdéseit tárgyaljuk, de a béke elleni bűncselekményekre, illetve az Egyesült Nemzetek céljaival és alapelveivel ellentétes cselekményekre sajátos szempontok vonatkoznak. Tekintettel arra, hogy a béke elleni bűncselekményeket (1. cikk F(a) bek.) fogalmilag csak támadó háború vagy fegyveres konfliktus kitervelése vagy lefolytatása során lehet elkövetni, és fegyveres konfliktusokat csak államok vagy államszerű entitások képesek vívni, e rendelkezés alapján hagyományosan csak államot vagy államszerű entitást képviselő, magas közhivatali funkciót betöltő személyt terhelhet személyes felelősség. (Elfogadását követően az ICC definíciója majd megfelelően tisztázza e kérdést.)⁴⁵ Az előzőekben említettek szerint általánosan elfogadott tétel, hogy az 1. cikk F(c) bekezdése által lefedett cselekményeket is csak egy államban vagy államszerű entitásban fontos pozíciót betöltő személyek követhetik el.⁴⁶

51. Általánosságban elmondható, hogy annak a személynek áll fenn a személyes felelőssége – és így vele szemben a kizárás indoka is –, aki a bűncselekményt elkövette, vagy annak tudatában járult hozzá érdemben annak elkövetéséhez, hogy tevékenysége vagy mulasztása elősegíti a bűnös magatartást. Emiatt tehát minden esetben igen körültekintően kell elemezni azt, hogy az érintett személy a bűncselekményben milyen szinten vett részt, annak érdekében, hogy a megtörtént elrémítő és gyalázatos cselekmények ne homályosítsák el a valódi kérdést. A Nemzetközi Katonai (Nürnbergi) Törvényszék még a náci rezsim horrorjával szembesülve sem tulajdonított kollektív felelősséget azon „személyeknek, akiknek semmilyen tudomása nem volt a szervezet bűnös céljáról vagy tevékenységéről, valamint akiket az állam tagnak besorozott, kivéve, ha saját maguk személyesen is részt vettek” a kérdéses cselekmények elkövetésében. A Törvényszék szerint „a morális felelősség feltétele ... a morális szabadságban rejlik, az elkövető választási lehetőségében a vád tárgyát képező cselekménnyel kapcsolatban”.⁴⁷ E megközelítést veszi át az ICC-státútum 25. és 28. cikke is. A 25. cikk tartalmazza a Nemzetközi Büntető Törvényszék joghatósága alá tartozó bűncselekményekre vonatkozó személyes felelősségi okokat. A bűncselekmény tényleges végrehajtása mellett a büntett fogalma kiterjed még a bűncselekményre való utasításra, indítéknyújtásra, bűnsegédletre, a közös célhoz való hozzájárulásra, a kísérletre, illetve a népirtás esetén a bűncselekményre való uszításra is.

52. A személyes büntetőjogi felelősségről naprakész útmutatást ad az ICTY és az ICTR joggyakorlata, és különösen a *Kvočka és társai* (Omarska és Keraterm táborok)⁴⁸ ügyben született ítélet. Ítéletében a törvényszék a személyes felelősség alapjait négy témakörben bontotta ki: felbujtás, elkövetés, bűnsegédlet, illetve bünszövetkezetben való részvétel.⁴⁹ Az ítélet meghatározása szerint felbujtásnak minősül másik személy büntett elkövetésére történő rábírása azzal a szándékkal, hogy egy bűncselekmény elkövetése következzen be, vagy annak tudatában, hogy feltehetőleg a felbujtó magatartásának egy bűncselekmény elkövetése lesz a valószínű következménye. A bűncselekmény elkövetése, amely a vétkesség legnyilvánvalóbb formája – az ítélet szerint –

⁴⁵ Lásd a 11. lábjegyzetet.

⁴⁶ Lásd fent a 48. pontot.

⁴⁷ Idézi N. Weisman, „Article 1F(a) of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees in Canadian Law” [A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi egyezmény 1. cikk F(a) bekezdése a kanadai jogban], 8 *International Journal of Refugee Law*, 1996, p. 111 at p. 132.

⁴⁸ IT-98-30/1. sz. ügy, 2001. november 2-i bírói tanácsi ítélet. A bírói tanács az ICTY fellebbviteli tanácsának a *Tadić*-ügyben (IT-94-1. sz. ügy, 1999. július 15.) kialakított megközelítésére támaszkodott.

⁴⁹ Lásd az ítéletet a 122. ponttól.

vagy a büntett tényleges elkövetését jelenti, vagy a büntetőjog-ellenes vétkes mulasztást annak tudatában, hogy az adott magatartás következménye feltehetőleg büntett elkövetése lesz.

53. A bűnsegédlet feltétele, hogy a bűnsegéd érdemben hozzájáruljon a bűncselekmény elkövetéséhez annak tudatában, hogy ez vagy segítséget nyújt a bűncselekmény elkövetéséhez vagy megkönnyíti azt. A hozzájárulás megvalósulhat gyakorlati segítségnyújtás, biztatás vagy morális támogatás útján, és a bűncselekmény elkövetésére érdemi (de nem feltétlenül okszerű) hatással kell bírnia. A bűnsegédlet megvalósulhat cselekvéssel vagy mulasztással, a bűncselekmény elkövetése előtt, közben vagy azt követően, bár minden esetben – különösen a mulasztás kapcsán – teljesülnie kell az érdemi hozzájárulás feltételének. Ennek megfelelően a bűncselekmény helyszínén való jelenlét még önmagában nem valósít meg bűnsegédletet. Felvetheti azonban a felelősség kérdését az, ha e jelenlét bizonyítottan jelentősen legitimáló vagy ösztönző hatást gyakorolt a tettesre. Ez fordulhat elő akkor, amikor a jelenlévő személy a bűncselekmény elkövetőjének felettese (bár az e körülmények között fennálló felelősség a parancsnoki/felettesi felelősség doktrínájának keretében is felmerül, amint azt az 56. pont is tárgyalja).

54. Végezetül a bírói tanács a *Kvočka és társai* ügyben a bűnszövetkezetben (vagy közös cél érdekében) való – tettestársi és bűnrészesi – részvétel kérdését tekintette át. Bűnszövetkezetről akkor beszélhetünk, ha egyszerre több elkövetőről és egy közös tervről van szó, és az érintett személy részt vesz a közös terv végrehajtásában. Nem szükséges, hogy a közös terv előzetesen megtervezett legyen, lehet rögtönzött is, és származhat abból, hogy több személy együttesen cselekszik a végrehajtás érdekében. Fennáll a személyes felelősség, ha az érintett „magatartása lényegesen segítette vagy jelentős hatással bírt a bűnszövetkezet céljainak elősegítésére, annak tudatában, hogy cselekedete vagy mulasztása elősegíti a bűnszövetkezetben véghezvitt bűncselekmények elkövetését ...”⁵⁰

55. Több tényezőről múlik, hogy az illető hozzájárulása a bűnszövetkezethez érdeminek minősíthető-e, így például a bűnszövetkezet méretén, a betöltött szerepeken, az érintett helyén a szervezetben vagy csoportban, és – talán a legfontosabb – az illető szerepén az elkövetett bűncselekmények súlyával és terjedelmével kapcsolatban.⁵¹

56. Az ICC-státútum 28. cikke kifejezetten a parancsnoki/felettesi felelősség sajátos kérdésével foglalkozik. E rendelkezés értelmében a katonai parancsnok felelős a tényleges parancsnoksága alatt álló személyek által elkövetett bűncselekményért, ha tudott vagy a körülményekből adódóan tudnia kellett arról, hogy beosztottai elkövettek az adott bűncselekményt vagy annak elkövetésére készültek, de nem tett meg minden szükséges és ésszerű intézkedést annak érdekében, hogy megelőzze, vagy elfojtsa a cselekményt, vagy kivizsgálásra és vádemelésre átadja az ügyet az illetékes hatóságoknak.⁵² A katonai kontextuson kívüli feletteseket hasonló felelősség terheli, de csak abban az esetben, ha a felettes tényleges irányítási és felelősségi hatásköre kiterjed a bűncselekményre, és ha a felettes tudott a bűncselekmények előkészületeiről vagy elkövetéséről, vagy tudatosan figyelmen kívül hagyta az erről szóló információkat.

Elnyomó rendszerek magasrangú tisztségviselői

57. A fenti elvekre tekintettel senki sem zárható ki automatikusan a menekült státuszból pusztán azon az alapon, hogy magasrangú kormányzati pozíciót töltött be. A „társított vétkekesség” az embereket a beosztásuk és nem valódi hatáskörük és cselekedeteik alapján ítéli meg. Ehelyett minden egyes tisztségviselő esetében a felelősséget egyedi vizsgálat során kell értékelni, annak érdekében, hogy megállapítható legyen: a kérelmező tudott-e az elkövetett

⁵⁰ Az ítélet 312. pontja. A bírósági tanács kimondta továbbá:

A vétkes résztvevőnek *nem kell minden egyes elkövetett bűncselekményről tudnia*. A büntetőjogi felelősség megállapításához elegendő az, ha az illető tudta, hogy a rendszer bűncselekményeket követ el és ennek tudatában vett részt a rendszerben oly módon, hogy részvétele érdemi segítséget vagy támogatást nyújtott a bűncselekmény elkövetéséhez, vagy lehetővé tette a bűnszövetkezet hatékony működését. *A bűnszövetkezetben bűnrészes vagy társtettes személy azzal járul hozzá a bűncselekmény elkövetéséhez, hogy a rendszer vagy szervezet működésének folytatásában játszik szerepet.* (ibid., a kiemelést az eredeti szöveg nem tartalmazza)

⁵¹ Ennek megfelelően a bírósági tanács megállapította, hogy a vállalkozásnak az a könyvelője, aki kezdetben nem tud a társaságnak a gyermekpomográfia terjesztésében játszott szerepéről, részesévé válhat a bűnszövetkezetnek, ha azután is a vállalkozásnál marad, miután a cég valódi tevékenységéről tudomást szerzett. A bűnszövetkezethez érdemi módon járul hozzá, ha tovább folytatja ott a munkát. Ezzel szemben az a takarító, aki tudomást szerzett a társaság bűncselekménynek minősülő tevékenységéről, de továbbra is folytatja munkáját, büntetőjogi értelemben nem tekinthető felelősnek, mivel a feladatai nem kellően jelentősek a bűnszövetkezet céljainak megvalósítása terén (285-286. bekezdés).

⁵² A ICTY-státútum szerinti parancsnoki felelősség áttekintéséért lásd a *Blaskić*-ügyben hozott ítéletet (IT-95-14-T. sz., 2000. március 3.).

vagy tervezett cselekményekről, megpróbálta-e megállítani vagy ellenezni azt, és/vagy szándékosan elsiklott a folyamat felett.⁵³ Emellett azt is értékelni kell, hogy az illetőnek volt-e morális választási lehetősége az adott helyzetben.⁵⁴ Ki kell zárni a menekült státuszról azokat, akikről bebizonyosodik, hogy bűncselekményt követtek el, annak elkövetésében vagy megszervezésében, kitervelésében és/vagy végrehajtásában részt vettek, illetve elnézték, hogy beosztottaik bűncselekményt követnek el, vagy ebbe belenyugodtak.⁵⁵

58. A fentiek ellenére a bizonyítási terhet megfordító személyes felelősség vélelme merülhet fel, ha a magasrangú tisztségviselő továbbra is a kormányzat tagja maradt, amikor a kormány (vagy annak egy része) egyértelműen az I. cikk F pont hatálya alá tartozó tevékenységet folytatott. Ez valószínűleg akkor, ha például az adott kormányt a nemzetközi közösség (különösen az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága vagy az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatala) elítéli az emberi jogok súlyos vagy rendszeres megsértéséért. Indokolt lehet a kizárás, ha a kérelmező a nemzetközi kritika ellenére továbbra is magasrangú kormányzati tisztviselő maradt, kivéve, ha az érintett cáfolni képes a jogsértésekről való tudomásáról és személyes közreműködéséről szóló vélelmet.

Erőszakos bűncselekményeket elkövető vagy másokat erre buzdító szervezetek⁵⁶

59. Mint ahogyan kormányzati pozíció esetén, az erőszakos bűncselekményeket elkövető vagy másokat erre buzdító szervezetben betöltött tagság önmagában nem feltétlenül perdöntő vagy elegendő tény a menekült státuszról való kizáráshoz. A szervezeti tagság önmagában nem egyenlő a kizárást megalapozó cselekményben való részvétellel. Értékelni kell, hogy a kérelmező saját maga részt vett-e erőszakos cselekményekben, vagy e cselekményekhez tudatosan érdemben hozzájárult-e. Felmentheti a kizáró klauzulák alkalmazása alól a kérelmezőt az, ha elfogadható magyarázatot tud adni arról, miért nem vett részt a kizárás alapját képező cselekményekben vagy azoktól miért tartotta távol magát, és ha ez az ellenkezőjét alátámasztó bizonyítékok hiányával párosul.⁵⁷

60. Mindazonáltal egyes csoportok, alcsoportok vagy szervezetek céljai, tevékenysége és módszere kifejezetten erőszakos természetű (például a polgári lakosság széleskörű megsemmisítése vagy megsebesítése, illetve kínzás elkövetése). A szervezetben való önkéntes alapú tagság alapján vélelmezhető, hogy a kérdéses személy jelentősen hozzájárult az erőszakos bűncselekmények elkövetéséhez, még abban az esetben is, ha tevékenysége pusztán arra irányult, hogy lényeges segítséget nyújtott a szervezetnek a céljai eléréséhez szükséges hatékony működéshez.⁵⁸ Ez esetekben megfordul a bizonyítási teher.⁵⁹ Ilyenkor a szervezeti tagság felvetheti a személyes

⁵³ Lásd az 56. pontot a parancsnoki/felelősség kérdéséről.

⁵⁴ A következő kérdések lehetnek relevánsak annak megítélésében, hogy a kérdéses tevékenységet az érintett önkéntesen végezte, vagy nem állt rendelkezésére választási lehetőség: A cselekmények a kérelmező által ismert hivatalos kormányzati politika részét alkották? Helyzetéből fakadóan bármilyen módon befolyásolhatta volna a tisztségviselő e politikát? Milyen mértékben veszélyeztette volna az a tisztségviselő vagy családtagjainak életét, ha a bűncselekmény(ek) elkövetésében megtagadta volna a közreműködést? Tett-e a tisztségviselő bármilyen kísérletet arra, hogy távol tartsa magát a kérdéses politikától, vagy lemondott-e a kormányban betöltött tisztségéről? Az e kérdéseket elemző eseteket lásd a 42. lábjegyzetben.

⁵⁵ Egy újabb ICYT-döntésben (*Ügyszám v. Dr. Milomir Stakic*, ügyszám. IT-97-24, 2003. július 31.), a 2. bírósági tanács megállapította, hogy a bosznia-hercegovinai Prijedor megyében történt emberiség elleni bűncselekményekben és a háború jogának és szokásainak megsértésében – az akkoriban a megyében vezető tisztségeket betöltő – vádlott részvétele társtettesnek minősül. A bírósági tanács ítéletének összefoglalója szerint a társtetteshez „nélkülözhetetlen annak bizonyítása, hogy a közös cél megvalósítására irányuló, koordinált együttműködésen és a vétkes magatartás közös irányításán alapuló megállapodás vagy csendes beleegyezés állt fenn. A társtettesnek annak tudatában kellett eljárnia, hogy nagy valószínűséggel meg fog valósulni egy bűncselekmény, és tudnia kellett arról, hogy a közös cél megvalósításához az ő szerepe is elengedhetetlen.” A bírósági tanács továbbá kimondta, hogy „a közös cél nem valósulhat meg a végső eredmény közös irányítása nélkül, és a büntetőjog ellenes magatartást e kölcsönös függőség jellemzi. Egyik résztvevő sem tudta volna önállóan megvalósítani a közös célt, de bármelyik résztvevő önállóan megakadályozhatta volna a terv megvalósulását, ha megtagadja a szerepe szerinti feladatok végrehajtását vagy feljelentést tesz.”

⁵⁶ Lásd még a terrorizmusról szóló részt a 79-84. pontokban

⁵⁷ Például egy kanadai ügyben a kérelmező, akit erőszakkal soroztak be a salvadori hadseregbe, az első lehetséges alkalommal dezertált a hadseregből amint megtudta, hogy a hadsereg kínzást is alkalmazott. A bíróság ezt releváns ténynek értékelte, és megállapította, hogy a kérelmező nem volt bűnös háborús bűntettek vagy emberiség elleni bűncselekmények elkövetésében, ezért nem zárandó ki a menekült státuszról. *Moreno v. Canada (Minister of Employment and Immigration)*, Action A-746-91 (Szövetségi Fellebbviteli Bíróság, 1993. szeptember 14.).

⁵⁸ Lásd az 50-55. pontokat a személyes felelősség kérdéséről, beleértve a bűnszövetkezettel kapcsolatos felvetéseket az ICTY *Kvočka és társai* ügyében (Omarska és Keraterm táborok) IT-98-30/1 számú, 2001. november 2-án hozott ítéletében.

⁵⁹ Lásd a 105-106. pontokat.

felelősség kérdését, például ha az illető olyan szervezetnek irányítja a pénzügeit, amelyről tudnia kell, hogy céljait erőszakos bűncselekmények útján kívánja megvalósítani.⁶⁰

61. Ha vélelmezhető a személyes felelősség, igen körültekintően kell eljárni, és figyelembe kell venni a csoport tényleges tevékenységét, a társadalomban betöltött helyzetét és szerepét,⁶¹ szervezeti felépítését, ebben a kérelmező helyét, valamint azt, hogy mennyire képes a szervezet tevékenységét érdemben befolyásolni. Fontos továbbá figyelembe venni egyes szervezeteken belüli széthúzás lehetőségét. Bizonyos esetekben az adott csoport nem képes kontrollálni saját militáns alcsoportjának erőszakos tevékenységét, vagy a csoport nevében, ám annak engedélye nélkül követnek el cselekményeket. Előfordulhat, hogy a csoport erőszakos magatartásának jellege az idők folyamán megváltozik, ezért a kérelmező csoporton belüli tagságát a szervezetnek az adott időpontbeli magatartása fényében kell vizsgálni. Végül nem szabad elfelejtenni a kizárás alól felmentő okokról, például a kényszerről.

62. A fentiekre tekintettel nem jelenti a kizárás automatikus indokoltságát az, ha egy kérelmező olyan szervezettel állt kapcsolatban, amely megtalálható a nemzetközi közösségnek (pontosabban egyes országoknak) a terrorista csoportokat felsoroló nyilvántartásában.⁶² Ellenkezőleg, ez esetben a kizáró klauzulák alkalmazhatóságának vizsgálatát különös körültekintéssel kell végezni. A személyes felelősség védelme alkalmazandó, ha a lista alapja hiteles, és azok a feltételek, amelyek alapján egy adott szervezet vagy személy felkerül a listára olyanok, hogy a szervezet valamennyi tagjáról vagy a felsorolt személy(ek)ről ésszerűen feltételezhető, hogy személy szerint is részt vett(ek) az erőszakos bűncselekményekben.⁶³

Volt kombattánsok⁶⁴

63. A katonai hadegységek volt tagjai nem feltétlenül tekinthetők kizárandónak, kivéve, ha a nemzetközi emberi jogi normák és a nemzetközi humanitárius jog súlyos megsértésére utaló jelek merülnek fel az adott esetben. Az a tény, hogy tömeges beáramlás idején e személyeket kezdetben elkülönítették a menekült lakosságtól, nem értelmezhető úgy, hogy a kizárás ezzel jogilag megalapozott.⁶⁵ Ha volt kombattánsok a nemzetközi humanitárius jog sérelmével járó összecsapásokban vettek részt, vizsgálni kell a személyes felelősség kérdését. E vizsgálat hasonló kérdéseket vet majd fel, mint amelyeket az erőszakos bűncselekményeket elkövető szervezetek tagjaival kapcsolatban az előzőekben tárgyaltunk. Mindenesetre fontos megjegyezni, hogy számos esetben a kizárás kérdése irreleváns lehet, mivel volt kombattáns esetén hiányozhat az üldözéstől való megalapozott félelem.

⁶⁰ Lásd például a kanadai *Ramirez v. Canada* esetet (*Minister of Employment and Immigration*), [1992] 2 FC 317 (CA): „Általában nem elégséges a menekült státuszából való kizáráshoz az olyan szervezetben betöltött egyszerű tagság, amely időről-időre nemzetközi bűncselekményeket hajt végre. .... Senki sem tud nemzetközi bűncselekményt elkövetni személyes és szándékos közreműködés nélkül.” A bíróság továbbá azt is megállapította, hogy a bűncselekmény helyszínén való jelenlét nem elegendő ahhoz, hogy személyes és szándékos közreműködésnek minősüljön. Ennek ellenére a bíróság azt is kimondta, hogy „amennyiben a szervezet elsődlegesen olyan körülhatárolható, brutális céllal működik, mint amilyen a titkosrendőrségi tevékenység, a szimpla tagság szükségszerűen egyben az üldöző jellegű tevékenységben való személyes és szándékos közreműködést jelenthet”.

⁶¹ Lásd *Gurung v. Secretary of State for the Home Department* eset, Egyesült Királyság bevándorlási fellebbviteli törvényszék (fellebbezés száma [2002]UKIAT04870 HX34452-2001, 2002. október 15.), összefoglaló konklúziók, 3. bekezdését: „Minél inkább a terrorista tevékenység alkotja egy szervezet működési alapját, annál nehezebb lesz a kérelmezőnek bizonyítania azt, hogy a szervezetbeli önkéntes tagsága nem éri el a bűnrészesség szintjét.”

⁶² A terrorizmussal gyanúsított személyekről vagy szervezetekről készített listák hatásáról lásd a 80., 106. és 109. pontokat.

⁶³ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának (BT) Szankciók Bizottsága, amelyet a talibán kontroll alatt álló Afganisztán ellen szankciókat elrendelő 1267(1999) sz. BT-határozat hozott létre, az 1333(2000) BT-határozat alapján 2000 óta felhatalmazást kapott arra, hogy az al-Kaidával és a Talibánnal kapcsolatban állónak tartott személyekről és szervezetekről névsort készítsen és tartson fenn. A Bizottság felügyelete alatt érvényesülő szankciók értelmében az államoknak a következő kötelezettségeik vannak a listán szereplő személyekkel és szervezetekkel kapcsolatban: a vagyonok befagyasztása, a területükre való belépés vagy azon való áthaladás megakadályozása, és a fegyverek és katonai felszerelések közvetlen vagy közvetett értékesítésének, ellátásának és szállításának megakadályozása. Az 1373(2001) BT-határozat alapján létrejött ENSZ BT terrorizmus ellenes bizottság nem vezet nyilvántartást terrorista szervezetekről vagy személyekről.

⁶⁴ A jelen Háttéranyag alkalmazásában a 'volt kombattáns' kifejezés azon személyekre vonatkozik, akik nem nemzetközi vagy nemzetközi fegyveres konfliktusban aktívan részt vettek.

⁶⁵ Lásd az UNHCR Végrehajtó Bizottságának 2002. évi 94. (LIII) számú határozata (c)(vii) pontját, illetve a 96-97. pontokat alább a tömeges beáramlás esetén történő kizárásról.

E. A SZEMÉLYES FELELŐSSÉG HIÁNYÁNAK ALAPJAI

A tudati elem hiánya (*mens rea*)

64. Ahogy azt az ICC-státútum 30. cikke is jelzi, akkor áll fenn a büntetőjogi felelősség, ha az elkövető tudata és szándéka kiterjed a bűncselekmény lényegi elemeire. Nem állapítható meg a személyes büntetőjogi felelősség, amennyiben a tudati elem (*mens rea*) – tehát a bűncselekmény egyik alapvető eleme – hiányzik. Szándékosságról akkor beszélünk a magatartás/elkövetés szemszögéből, ha az érintett személy belebocsátkozik a kérdéses magatartásba, vállalja azt, a magatartás következményének szemszögéből pedig, ha kívánja a következmény bekövetkezését vagy tudatában van annak, hogy az rendes körülmények között valószínűleg be fog következni. A tudomás a körülmény fennállásának vagy a következmény rendes körülmények közötti bekövetkezésének ismeretét jelenti. Ennek megfelelően, ha valaki például emberölést kívánt elkövetni, nem vonható felelősségre emberiség elleni bűncselekményért, amennyiben nem volt tudomása a polgári lakosság ellen folyó széleskörű vagy szisztematikus támadásokról. E tudás elengedhetetlen előfeltétele az emberiség elleni bűncselekmény tudati elemének. Az említett esetben helyesebb az 1. cikk F(b) bekezdését alkalmazni.

65. Előfordulhat, hogy az illetőnek hiányzik a felelősségre vonáshoz szükséges szellemi képessége, például elmebetegség, szellemi fogyatékoság, akaraton kívüli részegség (intoxikáció) vagy – gyermekek esetén – a szellemi érettség hiánya miatt.⁶⁶

Büntethetőséget kizáró okok

66. Tekintettel kell lenni a büntetőjogi felelősség általános szabályaira is, hogy – az alább vázoltak szerint – megállapítható legyen, ha a kérdéses bűncselekmény kapcsán büntethetőséget kizáró ok merül fel.

(i) Felettes utasítása

67. Az elkövetők gyakran hivatkoznak felettesi utasításra vagy felsőbb kormányzati hatóságok által gyakorolt kényszerre, noha általánosan ismert jogelv, hogy a felettesi utasításra való hivatkozás nem mentesít a felelősség alól. A nürnbergi elvek szerint „nem mentesít a nemzetközi jog alapján fennálló büntetőjogi felelősség alól az, ha a kormány vagy a felettese utasítását követte az, aki ellen az emberiség békéje és biztonsága elleni bűncselekmény elkövetése a vád, feltéve, hogy valóban volt morális választási lehetősége.”⁶⁷

68. Az ICTY-státútum 7. cikk (4) bekezdése értelmében „nem mentesül a vádlott a büntetőjogi felelősség alól, ha a kormány vagy a felettese utasítását követve járt el.” Az ICC-státútum 33. cikke is úgy rendelkezik, hogy csak abban az esetben alkalmazható a felettesi utasításra való hivatkozás, ha az érintett jogilag köteles volt az utasítást végrehajtani, nem tudott az utasítás jogellenességéről, és maga az utasítás nem volt egyértelműen jogellenes (ez utóbbit vélelmezik valamennyi népiirtási vagy emberiségi elleni bűncselekmény esetén).

(ii) Kényszerítés/fenyegetés

69. A második világháborút követő perekben a kényszerítésre való hivatkozást gyakran kapcsolták össze a felettesi utasításra való hivatkozással. Az ICC-státútum 31. cikk d. pontja szerint a kényszerítésre való hivatkozás csak akkor alkalmazható, ha a kérdéses bűncselekmény

elkövetésével az illető szükségszerűen és ésszerűen elkerülhette az azonnali halálos veszélyt, illetve saját maga vagy más folyamatos vagy azonnali súlyos testi sérülését, feltéve, hogy a cselekmény elkövetésével nem állt szándékában súlyosabb ártalmat okozni, mint amit elhárítani kívánt.

A kényszerítésre való hivatkozás alkalmazhatóságához tehát igen szigorú feltételeknek kell eleget tenni.

⁶⁶ A kiskorúakkal kapcsolatban lásd a 91. pontot.

⁶⁷ IV. nürnbergi elv

70. Ha olyan személy hivatkozik kényszerítésre, aki másoknak volt alárendelve a szervezeten belül, figyelembe kell venni, hogy az illetőtől ésszerűen elvárható lehetett-e, hogy lemondjon a szervezeti tagságáról, valamint nem kellett-e volna ezt már akkor megtennie, amikor világossá vált számára, hogy az adott helyzet be fog következni. Minden egyes esetet az eset sajátos tényállása alapján kell elbírálni. Számottevő tényező a dezertálás következménye, valamint az, hogy milyen mértékben volt előrelátható, hogy bizonyos cselekmények végrehajtása érdekében kényszerített fognak alkalmazni a kérelmezővel szemben.

(iii) Önvédelem, mások védelme, vagyonvédelem

71. Az önvédelem érdekében alkalmazott ésszerű és szükséges mértékű erőszak kizárja a büntetőjogi felelősséget. Ehhez hasonlóan bizonyos helyzetekben kizárja a büntethetőséget a más személy, illetve háborús bűntett esetén a saját vagy más személy túléléséhez, vagy a katonai küldetés végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges vagyontárgy védelméhez az azonnali és jogellenes erőszak ellen igénybe vett ésszerű és arányos erőszak (lásd például az ICC-statútum 31. cikk c. pontját).

Jóvátétel/büntetés

72. A kizáró klauzulák önmagukban nem tartalmaznak rendelkezést a – büntetés letöltése, kegyelem vagy amnesztia/közkegyelem, időmúlás vagy más rehabilitáló intézkedés révén megvalósuló – jóvátétellel kapcsolatban. A Kézikönyv 157. pontja szerint:

... Az a tény, hogy a kérelmezőt súlyos nem politikai bűncselekmény elkövetésért már elítélték, s a büntetést letöltötte, vagy kegyelemben részesítették, illetőleg amnesztia/közkegyelem miatt kedvezményben részesült szintén jelentőséggel bír. Az utóbbi esetben vélelmezhető, hogy a kizáró klauzula többé nem alkalmazható, hacsak be nem bizonyosodik, hogy az amnesztia vagy a kegyelem ellenére a kérelmező bűnöző karaktere továbbra is dominál.

73. Az 1. cikk F pontjának célját és indokát figyelembe véve valóban érvényes lehet az az érvelés, miszerint általában nem alkalmazható többé kizáró klauzula olyan személy ellen, aki már letöltötte a büntetését, hiszen már nem menekül az igazságszolgáltatás elől. Minden eset azonban egyedi elbírálást igényel, amely figyelembe vesz olyan szempontokat is, mint a bűnelkövetés óta eltelt idő, a bűncselekmény súlya, az elkövetéskor az elkövető életkora, az elkövető által azóta tanúsított magatartás, megbánás vagy a bűnös cselekmények elítélése.⁶⁸ Egyes valóban kegyetlen bűncselekmények esetén azonban továbbra is érvényes lehet az, hogy az elkövető méltatlan a nemzetközi védelemre, tehát a kizáró klauzulák továbbra is alkalmazandók vele szemben. E helyzet inkább az 1. cikk F(a) és (c) bekezdéseinek hatálya alá tartozó bűncselekményekkel kapcsolatban merülhet fel, mint az 1. cikk F(b) bekezdésével kapcsolatban.

74. Pusztán az időmúlás ténye nem elegendő ok a kizáró klauzulák alkalmazhatóságának megszűnésére, különösen az elévülhetetlennek tekintett bűncselekmények esetén. Ebben az esetben is minden esetet egyedileg kell elbírálni, oly módon, hogy a vizsgálat figyelembe veszi az eltelt időszakot, a bűncselekmény súlyát, valamint azt, hogy az elkövető tanúsított-e megbánást vagy tagadja-e a bűncselekményt.

75. Komoly problémák merülhetnek fel a kegyelem vagy közkegyelem/amnesztia kérdésével kapcsolatban is. Bár egyes területeken erősödőben van az a folyamat, miszerint az emberi jogok súlyos megsértésének elkövetőit az igazságszolgáltatás elé kell állítani, ez a gyakorlat még nem vált általánosan elfogadottá. Az 1. cikk F pontjának hatását tekintve fontos figyelembe venni azt, hogy az adott kegyelmi vagy közkegyelmi intézkedés az adott ország demokratikus akaratát fejezi-e ki, sor került-e az illető bármely más módon történő felelősségre vonására (pl. egy Igazság és Megbékélés Bizottság révén). Mindennek ellenére azonban néhány bűncselekmény annyira kegyetlen, hogy az 1. cikk F pontjának alkalmazása még akkor is indokolt, ha időközben az elkövető kegyelemben vagy amnesztiában részesült.

⁶⁸ Lásd például az O.M.-ügyet: Svájci Menedékjogi Fellebbviteli Bizottság 1999. március 25-i döntése.

F. ARÁNYOSSÁGI SZEMPONTOK

76. Az arányossági teszt beillesztése a kizáró klauzulák alkalmazásának és következményeinek mérlegelési folyamatába igen hasznos eszközt nyújt az elemzéshez, és egyben biztosítja, hogy a klauzulák alkalmazására az 1951. évi egyezmény mindent átható humanitárius céljával és szellemével összhangban kerüljön sor.⁶⁹ Ennek ellenére azonban az állami gyakorlat nem egységes: egyes országok bíróságai elutasítják ezt a megközelítést azon az alapon, hogy egyéb emberi jogi jogvédelmi mechanizmusok nyújtanak majd védelmet az érintetteknek,⁷⁰ míg másutt figyelembe veszik az arányossági szempontokat.⁷¹

77. Az UNHCR álláspontja szerint az arányossági szempontok figyelembe vétele fontos biztosítékot nyújt az 1. cikk F pontjának alkalmazása során. Az arányosság fogalma – bár erre sem az 1951. évi egyezményben, sem az előkészítő munkálatokban (*travaux préparatoires*) nem található kifejezett utalás – különösen az 1. cikk F(b) bekezdésével kapcsolatban alakult ki, mivel olyan mérlegelési folyamatot igényel, amelynek során a bűncselekmény „súlyosságának” és „nem politikai” jellegének egyaránt teljesülnie kell.⁷² Az arányosság mind a nemzetközi emberi jognak⁷³, mind pedig a nemzetközi humanitárius jognak alapelve,⁷⁴ sőt, a nemzetközi jog számos más területén is érvényesül.⁷⁵ Hasonlóan bármely más emberi jogi garanciához kapcsolódó kivételhez, a kizáró klauzulák a céllal arányosan alkalmazandók, nem felelkezve meg arról, hogy a kizáráshoz vezető döntési folyamat nem tekinthető büntetőeljárásnak⁷⁶ és az emberi jogi biztosítékok néhány országban nem feltétlenül jelentenek ténylegesen rendelkezésre álló „biztonsági szelepet”.

⁶⁹ Hasonló módon a modern kiadatási egyezmények is általában tartalmaznak olyan rendelkezést, amelynek értelmében tilos eleget tenni a kiadást kérő állam kérésének, ha a kiadatás az elkövető üldözéséhez vezetne.

⁷⁰ E mechanizmusokról lásd a 22. pontot és az A.) Függelékét.

⁷¹ Például a belga Commission permanente de recours des réfugiés az üldözés veszélyét az elkövetett bűncselekmény súlyával helyezte szembe egyes etióp menedékkérők ügyében (1998. március 9-i W4403 döntés és 1998. április 23-i W4589 döntés). Svájci esetekben is merültek fel arányossági szempontok, pl. az 1993. 8. sz. döntésben a Svájci Menedékjogi Fellebbviteli Bizottság kimondta:

Ahhoz, hogy egy cselekmény az 1951. évi egyezmény 1. cikk F(b) pontja értelmében különösen súlyosnak minősüljön, az összes körülmény figyelembevételével azt kell megállapítani, hogy az elkövetőnek a származási országban fennálló üldözés komoly fenyegetése elleni védelemhez fűződő érdeke kevésbé legyen nyomós, mint az általa elkövetett bűncselekmény elítélendő jellege és mint a bűnössége. (Nem hivatalos fordítás. Az eredeti francia szöveg: *Pour qualifier une action de crime particulièrement grave au sens de l'art. 1 F, let. b de la Convention, il faut que, tout bien pesé, l'intérêt de l'auteur à être protégé de graves menaces de persécutions dans son pays d'origine apparaisse moindre en comparaison du caractère répréhensible du crime que celui-ci a commis ainsi que sa culpabilité.*)

A törökországi kurd szeparatista mozgalom, a PKK két volt tagjával kapcsolatos E.K. ügyben (2001. november 2-i ítélet, EMARK 2002/9) a Svájci Menedékjogi Fellebbviteli Bizottság figyelembe vett arányossági szempontokat is, mint például a cselekmények elkövetése óta eltelt időt, az elkövetéskor az elkövetők fiatal korát, valamint azt, hogy a menedékkérők a későbbiekben elhagyták a szervezetet.

⁷² Lásd a 29. lábjegyzetet.

⁷³ Ezt alátámasztja az Európai Emberi Jogi Bíróság esetjoga is. Bár az arányosság elvét az 1950. évi Európai Emberi Jogi Egyezmény (EEJE) szövege nem említi, az esetjogban kulcsfogalomává vált, különösen annak elbírálásakor, hogy egy adott kivétel alapján igazolható-e egy EEJE-ben biztosított jogba való beavatkozás. Például a *Silver v. Egyesült Királyság* ügyben (1983) a Bíróság az alapjogba való beavatkozás „demokratikus társadalomban való szükségességének” értékelése során használatos elvek összefoglalásakor azt is követelményként említi, hogy a beavatkozásnak „arányban kell állnia az elérni kívánt jogos céllal” (97. pont). Ebben az ügyben a Bíróság megállapította a 8. cikk sérelmét, mivel a hatóságok megsértették a szabadságvesztés büntetését töltő kérelmezők levelezéséhez való jogát. Az arányossági szempontok alkalmazására tehát azért kerül sor, mert a mérlegelés során egyrészt a közösség általános érdekeit, másrészt az egyén alapvető jogait kell figyelembe venni. Ugyancsak felmerülnek arányossági szempontok az 1966. évi Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya kapcsán. Az Emberi Jogi Bizottság például a *Guerrero v. Kolumbia* ügyben (CCPR/C/15/D/45/1979, 1982. március 31.) azon az alapon állapította meg az egyezségokmány 6. cikk (1) bekezdésének (élethez való jog) sérelmét, hogy a rendőrség által alkalmazott erőszak nem állt arányban a helyzetre irányadó rendvédelmi követelményekkel, és emiatt az érintett személy önkényes halált szenvedett (13.3 pont).

⁷⁴ Például a Genfi egyezmények I. kiegészítő jegyzőkönyvének 51. cikk (5)(b) pontja tiltja a megkülönböztetés nélküli támadásokat, így többek között azokat, amelyekről „feltehető, hogy esetleg kiolthatják polgári személyek életét, polgári személyeket megsebesíthetnek, polgári létesítményekben kárt okozhatnak, vagy ezek kombinációját okozhatják, és amelyek túlzottak lennének a várt konkrét és közvetlen katonai előnyhöz képest”.

⁷⁵ A hágai Nemzetközi Bíróság a Nicaragua v. Egyesült Államok ügyben (*Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States)*), ICJ Reports, 1986, 14. oldal), hozott ítéletében kimondta, hogy az ENSZ Alapokmánya által tiltott erőszak használatának egyik kivétele, az önvédelem is csak arányos módon gyakorolható. A nukleáris fegyverek használatának jogszerűségéről szóló tanácsadói véleményében (1996) a Nemzetközi Bíróság megerősítette, hogy az arányosság követelményét a nemzetközi szokásjog írja elő.

⁷⁶ A bizonyítási teherrel kapcsolatban lásd a 107. pontot.

78. A kizárási döntés meghozatala előtt tehát össze kell mérni a személy által állítólagosan elkövetett bűncselekmény súlyát és a kizárás lehetséges következményeit, beleértve különösen a kérelmező félelme szerint őt fenyegető üldözés fokát. Amennyiben valószínű, hogy a kérelmezőt súlyos üldözés fenyegetné, a kizárás indoklásához nagyon súlyos bűncselekményt kellett elkövetnie. Mindazonáltal ezen arányossági elemzés általában nem szükséges a béke és emberiség elleni bűncselekmények, valamint az ENSZ céljaival és alapelveivel ellentétes cselekmények esetén, mivel ezek a cselekmények oly mértékben kegyetlenek, hogy a fenyegető üldözést majdnem minden esetben meghaladja a cselekmény súlya. Ezzel szemben a háborús bűntettek és a súlyos nem politikai bűncselekmények által lefedett magatartások igen eltérőek lehetnek. A skála kevésbé súlyos végpontján található bűncselekmények (például a katonák által elkövetett fosztogatás elszigetelt esetei) esetén aránytalan is lehet a kizárás, amennyiben visszatérése esetén a kérelmezőt megkínóznák a származási országában. Azok esetében, akik polgári személyeket szándékosan megölték vagy megsebesítettek a kormány vagy a polgári lakosság megfélemlítése érdekében, az arányossági megfontolások nem valószínű, hogy az elkövetők javára alkalmazhatók.

G. AZ 1. CIKK F PONTJÁNAK ALKALMAZÁSA MEGHATÁROZOTT CSELEKMÉNYEKRE

Terrorizmus⁷⁷

79. A terrorizmusnak egyelőre nincs nemzetközi szinten elfogadott jogi definíciója. Az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságának jelentése az Emberiség békéje és biztonsága elleni bűncselekmények tervezett kódexéről nem tartalmazta a 'terrorizmus' bűncselekményét. Az ICC-statútumából és a 2001. szeptember 11-én az Egyesült Államokbeli támadások kapcsán a terrorizmus elleni harccal kapcsolatban hozott újabb Biztonsági Tanácsi határozatokból is hiányzik e fogalom-meghatározás. Folytatódnak a nemzetközi terrorizmusról szóló átfogó ENSZ-egyezménnyel kapcsolatos tárgyalások.⁷⁸ Regionális szinten azonban a 2001 decemberében hozott Európai Unió közös álláspont a terrorizmus leküzdésére szolgáló egyes intézkedések alkalmazásáról⁷⁹ kísérletet tett a terrorista cselekmények általános fogalmának meghatározására. A terrorizmus egyetemesen elfogadott definíciójának továbbra is fennálló hiánya miatt a figyelem középpontjában azon egyedi cselekmények találma áll, amelyeket az

⁷⁷ A menekültvédelem és a terrorizmus kapcsolatáról lásd "A biztonsági problémák kezelése a menekültek védelmének veszélyeztetése nélkül" című UNHCR dokumentumot, 2001. november

⁷⁸ Lásd még a terrorizmus felszámolását célzó intézkedésekkel foglalkozó ENSZ-munkacsoport 2001. október 29-i jelentését (A/C.6/56/L.9); és az Egyesült Nemzetek és a terrorizmus kérdésével foglalkozó politikai munkacsoport 2002. augusztus 6-i jelentését (A/57/273 S/2002/875).

⁷⁹ A Tanács 2001. december 27-i közös álláspontjának (2001/931/CFSP) 1. cikk (3) bekezdése meghatározása szerint terrorista cselekmény: az alábbi szándékos magatartás, amely természeténél vagy körülményeinél fogva súlyos kárt okozhat egy országnak vagy nemzetközi szervezetnek, a nemzeti jogi szabályozás bűncselekménynek minősíti, és elkövetése azzal a céllal történik, hogy (i) a lakosságot súlyosan megfenyegeesse, vagy (ii) illetéktelenül arra kényszerítsen egy kormányt vagy egy nemzetközi szervezetet, hogy valamely tevékenységet hajtson végre vagy attól tartózkodjon, vagy (iii) súlyosan destabilizálja vagy elpusztítsa egy ország vagy nemzetközi szervezet alapvető politikai, alkotmányos, gazdasági vagy társadalmi struktúráit:

- (a) emberélet elleni akár halálos kimenetelű támadás;
- (b) egy személy testi épsége elleni támadás;
- (c) emberrablás vagy túszszedés;
- (d) kormányzati vagy közmű, tömegközlekedési rendszer, infrastruktúrális rendszer, többek között informatikai rendszer, a kontinentális talapzathoz rögzített építmény, köz- vagy magánterület kiterjedt megrongálása, amely veszélyt jelenthet az emberi életre vagy nagyfokú gazdasági hátrányt okozhat;
- (e) légi jármű, hajó vagy egyéb tömegközlekedési vagy termékszállítási eszköz hatalomba kerítése;
- (f) fegyverek, robbanószerek vagy nukleáris, biológiai vagy vegyi fegyverek gyártása, birtoklása, megszerzése, szállítása, szolgáltatása vagy használata, illetve a biológiai és vegyi fegyverek kutatása és kifejlesztése;
- (g) az emberi életet veszélybe sodró veszélyes anyagok szabadon bocsátása, vagy tűz, robbanás vagy árvíz okozása;
- (h) a víz-, áram- vagy más alapvető természeti erőforrás-ellátásba történő és az emberi életet veszélybe sodró beavatkozás vagy annak megszakítása;
- (i) az (a)-(h) pontokban felsorolt cselekmények elkövetésével való fenyegetés;
- (j) terrorista csoport irányítása;
- (k) terrorista csoport tevékenységében való részvétel, többek között információ vagy anyagi erőforrások szolgáltatása útján, vagy tevékenységének bármely módon történő anyagi támogatása, tudva, hogy e közreműködés a csoport bűnelkövető tevékenységéhez járul hozzá."

nemzetközi közösség elítél, tekintet nélkül a cselekmény indítékára. Jelenleg körülbelül húsz globális vagy regionális egyezmény vonatkozik a nemzetközi terrorizmusra, bár ezek közül nem mindegyik lépett hatályba.⁸⁰

80. Számos esetben a terrorcselekménnyel gyanúsított személyekkel kapcsolatban szükségtelen a kizáró klauzulák vizsgálata, mivel nem az 1951. évi egyezményben meghatározott okok miatti üldözéstől, hanem jogszerű büntetéstől tartanak.⁸¹ Kizárható a menekült státuszából az, aki a D.) Függelékben felsorolt nemzetközi dokumentumokban meghatározott terrorista cselekményt követett el és felmerül az üldözés veszélye.⁸² Ilyen esetben az 1. cikk F pontja szerinti kizárás alapja az adott cselekménytől és valamennyi ezzel összefüggő körülménytől függ. Minden egyes esetben teljesülnie kell a személyes felelősség követelményének, tehát a kérelmezőnek személyesen kellett elkövetnie a terrorista cselekményt vagy tudnia kellett arról, hogy magatartásával ilyen cselekményhez érdemben hozzájárul. E feltételnek akkor is teljesülnie kell, ha a származási vagy befogadó országban az adott szervezetben való tagság önmagában illegális. Az már felveti a kizáró klauzulák alkalmazhatóságát, ha a személy szerepel a terrorizmussal gyanúsított személyek listáján, vagy tiltott terrorista szervezettel áll kapcsolatban. A szervezettől függően a kizárás vélelmezhető, de ez nem jelentheti azt, hogy a kizárás elkerülhetetlen lenne.⁸³

81. Sok esetben az 1. cikk F(b) bekezdése lesz alkalmazandó, mivel az erőszakos terrorista cselekményeknél valószínűleg nem a nem politikai jelleg lesz a domináns.⁸⁴ Amennyiben a D.) Függelékben nem említett bármely nemzetközi egyezmény eltörölte a politikai bűncselekmény kivételt a kérdéses bűncselekménnyel kapcsolatos kiadatásra nézve, ez arra utalhat, hogy a bűncselekmény nem politikai jellegűnek minősül az 1. cikk F(b) bekezdése szempontjából. Ez azonban nem jelenti azt, hogy minden terrorista cselekmény nem politikainak minősülne, hanem azt, hogy az adott cselekményt az 1. cikk F(b) bekezdésének feltételei szerint kell elbírálni.⁸⁵

82. Bár általában bűncselekménynek minősül a terrorista szervezet anyagi támogatása, (és egyes dokumentumok, például a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról szóló 1999. évi nemzetközi egyezmény ezt kifejezetten elő is írja), e tevékenység még nem feltétlenül olyan súlyos, hogy az 1. cikk F(b) bekezdésébe hatálya alá tartozna.⁸⁶ Vizsgálni kell az adott cselekmény sajátos jellemzőit – amennyiben szórványosan biztosított és csekély összegekről van szó, a bűncselekmény nem szükségszerűen éri el a súlyosság elvárt mértékét. Ezzel szemben az, aki nagyobb összegeket adományoz rendszeresen egy terrorista szervezetnek, könnyen válhat súlyos nem politikai bűncselekmény elkövetőjévé. Amellett, hogy e tevékenység önmagában kizárást megalapozó bűncselekménynek minősül, az anyagi támogatás más terrorista cselekményekben való személyes felelősséget is involválhat. Például aki következetesen jelentős összegeket ad egy olyan csoportnak, amelynek ismeri az erőszakos céljait, maga is felelősnek tekinthető a csoport által elkövetett erőszakos cselekedetekért, mivel anyagi segítsége jelentősen hozzájárult e tevékenységhez. Az 50-56. pontokban már tárgyaltuk az ezzel a helyzettel kapcsolatos, személyes felelősséget eredményező tényezőket.

83. Bár az 1. cikk F(b) pontja a leginkább irányadó a terrorizmussal kapcsolatban, bizonyos körülmények között a terrorista cselekmény az 1. cikk F(a) pontjának hatálya alá is tartozhat, például minősülhet emberiség elleni bűncselekménynek is. Kivételes esetben a terrorista szervezetek azon vezetői, akik különösen kegyetlen és a

⁸⁰ Lásd a D.) Függelékét és az ENSZ Főtitkárnak jelentését a terrorizmus felszámolására hozott intézkedésekről (A/56/160), 2001. július 3.

⁸¹ Fontos különbséget tenni a jogszerű indokok miatti büntetés és az üldözésként alkalmazott büntetés között (lásd a Kézikönyv 56-60. pontjait).

⁸² Lásd a 109. pontot a terrorista bűncselekmények sokféle definíciójára való hivatkozás során alkalmazandó gondosságról.

⁸³ E listák bizonyító erejével kapcsolatban lásd a jelen Háttéranyag 62., 106. és 109. pontjait.

⁸⁴ Lásd a 41. pontot.

⁸⁵ A T. v. *Secretary of State for the Home Department* ügyben, [1996] Imm AR 443, a brit Lordok háza kimondta:

Véleményünk szerint sem helytálló politikai bűncselekményként jellemezni az ártatlan személyek halálát okozó, céltalan bombázást. Indokunk nem az, hogy egy terrorista cselekményre sem terjed ki az Egyezmény védelme, hanem az, hogy nem állítható helyesen az, hogy ezen bűncselekmények politikainak minősíthetők. Meglátásunk szerint a [ügy tárgyát képező] repülőter bombázása olyan különösen kegyetlen cselekedet volt, amely nem állhat arányban egyetlen valóban politikai célkitűzéssel sem. Nem állt fenn semmilyen kielégítően közeli vagy közvetlen oksági kapcsolat a bombázás és a felperes állítólagos politikai céljai között. Józan ésszel nem feltételezhető, hogy a FIS [*Front Islamique du Salut*] azon célját, hogy a kormányt kiszorítsa e bűncselekmény közvetlenül előmozdította.

⁸⁶ Mindazonáltal a finanszírozást büntető jogszabályok lehetőleg ne terjedjenek ki olyan csoportoknak nyújtott támogatásokra, amelyek bár fegyveres konfliktusban vesznek részt, betartják a nemzetközi humanitárius jog szabályait. Ezt megerősíti például a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról szóló 1999. nemzetközi egyezmény 2. cikk (19(b) bekezdése is.

nemzetközi békét és biztonságot súlyosan veszélyeztető, nemzetközi terrorista cselekményeket valósítottak meg, az 1. cikk F(c) bekezdése alá is tartozhatnak.⁸⁷

84. Fontos, hogy a nemzetközi közösségnek a terrorista tevékenység elleni harcra irányuló kísérletei során a terroristák és a menekültek/menedékkérők akaratlanul se kapcsolódjanak össze. E mellett igen fontos az is, hogy a terrorista bűncselekmények fogalmát meghatározó nemzetközi, regionális és nemzeti szinten elfogadott normák biztosítsák, hogy a „terrorista” címkével ne élhessen vissza senki politikai okokból, például a politikai ellenfél jogszerű tevékenységének betiltása érdekében. E definíciók hatással lehetnek a kizáró klauzulákra, és ha e rendelkezéseket politikai célok miatt eltorzítva alkalmazzák, ez egyes személyek helytelen kizárásához vezethet.⁸⁸ Sőt, a „terrorista” címke alaptalan használata miatt az illető ellen akár üldözés is kialakulhat.

Géprablás

85. Amint a D.) Függelékben található egyezmények sora is mutatja, a géprablás nemzetközileg elítélt cselekmény, azonban önmagában a géprablás elkövetése még nem alapozza meg az elkövető kizárását a menekült státuszból. E helyett a kizáró klauzulák – különösen az 1. cikk F(b) bekezdésének – vizsgálatát teszi szükségessé, az eset összes körülményeit figyelembe véve. Nyilvánvaló, hogy a géprablás az ártatlan utasok és személyzet életére és biztonságára súlyos fenyegetést jelent; emiatt kapcsolódik a géprablás bűncselekményéhez az elítélés/felháborodás. Ennek megfelelően a géprablás majdnem minden esetben súlyos bűncselekménynek minősül és az arányossági teszt küszöbe rendkívül magas lesz – géprablás esetén a kizárás alkalmazása csak kivételesen nyomós okok miatt maradhat el.⁸⁹

86. Az alábbi szempontok képezik megfontolás tárgyát:

- a kérelmező élete forgott-e kockán üldözéssel összefüggő okok miatt (ez releváns a bűncselekmény politikai jellege, az arányossági teszt és büntethetőséget kizáró okok tekintetében);
- a géprablás az utolsó és elkerülhetetlen lehetőség volt-e a közelgő veszély előli meneküléshez, tehát volt-e az üldözés országából való menekülésnek más járható és kevésbé ártalmas módja (politikai cselekmény, arányossági teszt és büntethetőséget kizáró okok);
- a többi utas vagy a személyzet elszenvedett-e jelentős testi, lelki vagy érzelmi sérelmet (súlyos bűncselekmény, arányossági teszt).

Kínzás

87. A kínzás tilalma, amely számos nemzetközi egyezményben megtalálható, mára a nemzetközi szokásjog részévé vált. Az e kérdéssel kapcsolatos alapvető emberi jogi dokumentum, az ENSZ 1984. évi kínzás elleni egyezményének 1. cikke értelmében kínzásnak minősül „minden olyan cselekmény [...], amelyet szándékosan, éles testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltása céljából alkalmaznak valakivel szemben” bizonyos célok érdekében, „ha az ilyen fájdalmat vagy szenvedést közfeladatot ellátó személy vagy hivatalos minőségben eljáró bármely más személy vagy ilyen személy kifejezett vagy hallgatóságos ösztönzésére vagy ennek hozzájárulásával bárki más okozza”. Tehát ahhoz, hogy az egyezmény alapján kínzásnak minősüljön, a cselekménynek hivatalos (tehát nem magán) minőségben eljáró személy részvételével kell megvalósulnia. A kínzásnak számos formája lehet, beleértve orvosi vagy tudományos kísérletek folytatását a kísérlet alá vetettek hozzájárulása nélkül.

⁸⁷ Általánosságban azonban kulcsfontosságú, hogy az 1. cikk F pontja nem egyenlő egyszerű terrorizmus-ellenes rendelkezéssel. Az sem szükséges, hogy a menedékjogi szabályozás kifejezetten utaljon a terrorista cselekményekre a menekült státuszból való kizárásánál. Lásd még a 49. pontot e kérdéstről.

⁸⁸ Az Amerikai Államok Szervezetének a terrorizmus elleni inter-amerikai egyezménye (2002. június) például igen tágan határozza meg a bűncselekményeket, tíz nemzetközi terrorizmus elleni egyezményre alapozva (2. cikk). A 12. cikk kimondja, hogy az államok gondoskodnak arról, hogy „senkinek nem adható meg a menekült státusz, akiről alapos okkal feltételezhető”, hogy a 2. cikkben meghatározott bűncselekményt követett el. Míg a 15. cikk értelmében az egyezmény egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy, hogy érintené az államok vagy személyek – többek között a nemzetközi menedékjogi normákból fakadó – kötelezettségeit vagy jogait, csak a jövőben derül ki, hogy konkrét esetben mennyiben egyeztethető össze e tág definíció az 1951. évi egyezmény és az 1967. évi jegyzőkönyv kizáró klauzuláival.

⁸⁹ Lásd még A.C. Helton, “The Case of Zhang Zhenai: Reconciling the International Responsibilities of Punishing Air Hijacking and Protecting Refugees”, 13(4) *Loyola L.A. International & Comparative Law Journal*, 1991. június, 841. oldal

88. Az 1951. évi egyezmény 1. cikk F(a) bekezdése értelmében emberiség elleni bűncselekménynek tekinthető, ha a kínzást a polgári lakosság elleni szisztematikus támadás részeként folytatják. Ezt az ICTY-, ICTR- és ICC-statútumok kifejezetten megerősítik. Érdeemes megjegyezni, hogy az ICC-statútum⁹⁰ a kínzás felvételével az emberiség elleni bűncselekmény tényállási elemei közé úgy tűnik, nem kívánja meg, hogy az elkövető hivatalos minőségben vagy egy adott cél érdekében járjon el. A kínzás elszigetelt esetei súlyos nem politikai bűncselekménynek minősíthetők (az 1. cikk F(b) bekezdés alapján).

89. Az 1. cikk F(a) bekezdése alapján a kínzás háborús bűntettet is megvalósíthat. Az ICTY-törvényszék kimondta, hogy a nemzetközi humanitárius jog értelmében (a nemzetközi emberi jogi normákkal szemben) a kínzás elkövetésének nem feltétele az, hogy az elkövető állami köztisztviselő vagy más hivatalos személy legyen.⁹¹ A törvényszék azt is megállapította, hogy a kínzás elleni egyezmény 1. cikkében tiltott célok felsorolása sem kimerítő, hanem pusztán példálózó jellegű.

A nemzetközi jog alapján kialakuló új bűncselekmények

90. A második világháború óta exponenciálisan megnőtt azon cselekménytípusoknak a száma, amelyek a nemzetközi jog értelmében megalapozzák a személyes büntetőjogi felelősséget. A legújabb ilyen jelentős dokumentum a Nemzetközi Büntetőtörvényszék statútuma. Az 1. cikk F(a) bekezdése kapcsán tárgyalt kategóriákon túl újabb, a nemzetközi jogi normák szerinti bűncselekménytípusok vannak kialakulófélben. A jogfejlődést követve később azt is értékelni kell majd, hogy az 1. cikk F pontja vajon hogyan és mennyiben terjed ki e bűncselekményekre.

H. SPECIÁLIS ESETEK

Kiskorúak

91. Főszabály szerint a kizáró klauzulák a **kiskorúakra** is vonatkoznak, feltéve, hogy a kiskorú már betöltötte a **büntetőjogi vétőképességi korhatárt**. Minden olyan esetben azonban, ahol egy kiskorúval kapcsolatban merül fel kizáró klauzula alkalmazása, nagyfokú körültekintéssel kell eljárni. A gyermek jogairól szóló 1989. évi ENSZ-egyezmény 40. cikke értelmében az egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy meghatározzák a büntetőjogi vétőképesség legalacsonyabb korhatárát. Ahol a fogadó állam jogi szabályozása erről rendelkezik,⁹² az érintett országban a vétőképességi korhatárnál fiatalabb gyermek nem tekinthető kizárandó bűncselekmény elkövetőjének. Azon gyermekek esetében, akik a vétőképességi korhatárnál idősebbek (vagy ahol nincsen ilyen korhatár meghatározva), továbbra is fontos az adott gyermek érettségének fokát vizsgálni annak érdekében, hogy megállapítható legyen, szellemi fejlettsége alkalmassá teszi-e a kérdéses bűncselekmény miatti felelősségre vonásra. Minél fiatalabb a gyermek, annál inkább fennáll az a vélelem, hogy a releváns időpontban nem volt kellően fejlett szellemileg a felelősségre vonhatóságához.

92. Megfelelő **szellemi fejlettség** esetén, gondos figyelmet kell fordítani arra, hogy más ok esetleg nem zárja-e ki a büntethetőséget, vizsgálni kell többek között a következő tényezőket: a kérelmező életkora a fegyveres csoporthoz csatlakozás idején, a csatlakozás okai (önkéntesen, kényszer hatása alatt, illetve mások vagy saját maga védelmében tette?), a csatlakozás megtagadásának következményei, a tagság időtartama, az adott cselekményből való kimaradásnak vagy a szökésnek az esélye, kábítószer, alkohol vagy gyógyszer kényszerített használata (kényszergyógyszerezés), az elkövetett cselekmények miatti előléptetések, a kérelmező iskolázottságának és a kérdéses események megértésének foka, illetve a részvétel következtében a gyermek által elszenvedett trauma, bántalmazás foka. A gyermekkatonák esetén különösen gyakran merül fel a kényszerítés, az önvédelem vagy mások védelme, és az akaratlan kívüli részegség (intoxikáció). A háborús bűncselekmények vagy súlyos nem politikai bűncselekmények miatti kizárás arányosságának vizsgálata során fontos figyelembe venni a gyermek

⁹⁰ Az ICC Statútumának 7. cikke - valamint a 27. cikk - úgy rendelkezik, hogy „a Statútum minden személyre megkülönböztetés nélkül alkalmazandó, akár hivatalos minőségben járt el, akár nem.”

⁹¹ *Kvočka és társai* ügye (Omarska és Keraterm táborok), a bírósági tanács IT-98-30/1 számú, 2001. november 2-án hozott ítélete.

⁹² Azt is (a gyermek javára) figyelembe kell venni, ha a származási országban magasabb a vétőképesség korhatára.

sérülékenységet, különösen a bántalmazásnak kitett gyermekek esetén, még ha az adott esetben nem is állapítható meg büntethetőséget kizáró ok.

93. Mindenkor a gyermek mindenképp felett álló érdekét szem előtt tartva kell eljárni, az 1989. évi gyermekjogi egyezmény rendelkezései szerint. Ennek megfelelően külön erre felkészített munkatársaknak kell a kiskorú kérelmezővel kapcsolatban kizárást felvető eseteket vizsgálni.⁹³ Az UNHCR szervezetén belül az ilyen eseteket a kizárásról szóló végleges döntés meghozatala előtt az UNHCR genfi központjához kell továbbítani. A gyermek mindenképp felett álló érdekének a kizárást követő valamennyi intézkedést át kell hatnia. Említést kell tenni a gyermekjogi egyezmény 39. és 40. cikkéről, amely az „áldozatok” (akik gyermekkatónák is lehetnek) rehabilitációjában nyújtott állami közreműködés kötelezettségéről szól, és meghatározza a büntetőjog megsértésével vádolt gyermekekkel való bánásmód szabályait.⁹⁴

A család egysége

94. A család egységének elve általánosságban az eltartottak érdekét szolgálja, ezért az elsődleges kérelmező kizárása nem vonja maga után a családtagok automatikus kizárását a menekült státusból – az ő menedékjogi kérelmüket egyéni alapon kell vizsgálni. E kérelmek akkor is megalapozottnak tekintendők, ha az üldözéstől való félelmet a kizárt rokonnal fennálló kapcsolat indokolja. A családtagokat csak abban az esetben kell kizárni a státusból, ha alaposan feltehető, hogy ők maguk személyesen is felelősek a kizárást megalapozó bűncselekményekért.

95. Ha a családtagokat menekülteként ismerik el, a kizárással érintett személy nem jogosult a család egységének elvére hivatkozni annak érdekében, hogy menekülteként védelemben vagy segítségnyújtásban részesülhessen.

Tömeges beáramlás

96. Alapelve, hogy tömeges beáramlás esetén is alkalmazni kell a kizáró klauzulákat. Gyakorlati szempontból azonban nem minden esetben folytatható le egyéniesített eljárás a helyzet kezdeti szakaszában. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a csoportos kizárás igazolható volna. E helyett a humanitárius elvek azt írják elő, hogy mindenkit védelemben és támogatásban kell részesíteni mindaddig, amíg nem folytathatók le egyéni menekült státusz meghatározási eljárások, feltéve, hogy vegyes beáramlás esetén sor kerül a fegyveres személyek civil lakosságtól történő elkülönítésére. A fegyvereseket a menekült táboron kívül kell elzárni, és nem részesülhetnek automatikusan *prima facie* menekült státuszban. Mindaddig nem tekinthetők menedékkérőnek, amíg ésszerű határidőn belül a hatóságok meg nem állapították, hogy valóban lemondtak a katonai tevékenység folytatásáról; menedékjog iránti kérelmüket, beleértve a kizárás kérdését, csak akkor lehet egyéniesített módon megvizsgálni, ha ezt már megtették.⁹⁵ E személyek esetében sem vélelmezhető a kizárás, és valamennyi esetet az egyedi tényállás összes körülménye alapján kell elbírálni.

97. Vitathatatlan, hogy tömeges beáramlás esetén az egyéni státusz meghatározás működési és logisztikai nehézségek miatt a nemzetközi közösség lényegi segítségnyújtása nélkül rendkívül nehézkesen hajtható végre. A

⁹³ A megfelelő eljárási és egyéb biztosítékokról általánosságban lásd UNHCR és Save the Children: *Separated Children in Europe Programme: Statement of Good Practice*, 2000. október; UNHCR: „Menekült gyermekek: védelem és gondoskodás - Irányelvek”, 1997. február.

⁹⁴ Az 1989. évi egyezményhez fűzött 2000. évi fakultatív jegyzőkönyv a gyermekek fegyveres konfliktusban való részvételéről (hatályba lépett: 2002. február) arra kötelezi a részes államokat, hogy működjenek együtt „a [Jegyzőkönyvvel] ellentétes cselekmények áldozatainak rehabilitációjában és társadalmi reintegrációjában”, beleértve a kényszersorozás áldozataivá vált 18 éven aluli gyermekeket is.

⁹⁵ Lásd az UNHCR Végrehajtó Bizottságának 2002. évi 94. (LIII) számú határozata (c)(vii) pontját, illetve UNHCR: „A menedékjog civil természete: A fegyveres elemek elkülönítése a menekültektől”, A nemzetközi védelemről szóló globális konzultáció (EC/GC/01/5), 2001. február 19., 20. pont. Lásd fentebb a 63. pontot a volt kombattánokról.

fegyverek elkülönítése és lefegyverzése kifejezetten nem része az UNHCR mandátumának, és a fogadó ország kormánya részéről – gyakran nemzetközi segítséggel megvalósított – összehangolt megoldást kíván.

III. ELJÁRÁSI KÉRDÉSEK

A. A tisztességes eljárás

98. A kizárás súlyos következményeire és kivételes jellegére való tekintettel elemi fontosságú, hogy a menekült státusz meghatározási eljárás a kizárás kérdésével kapcsolatban szigorú eljárási garanciákra épüljön. Emlékeztetünk kell a menekült státusz meghatározási eljárás során általában szükségesnek tartott eljárási garanciákra⁹⁶:

- Minden egyes eset egyedi elbírálása;
- a kérelmező részére lehetőség biztosítása a kizárás alapjául szolgáló bizonyítékok áttanulmányozására és észrevételezésére;
- jogi segítség nyújtása;
- szükség esetén hozzáértő tolmács biztosítása;
- a kizárás indokainak írásbeli közlése;
- a kizárásról szóló döntés ellen független testülethez történő fellebbezés joga; és
- a kizárásról szóló döntés elleni összes jogorvoslati lehetőség kimerítése előtt az érintett országból való eltávolításának tilalma.

B. A kizárás vizsgálata a menekült státusz meghatározásával összefüggésben

99. A kizáró klauzulák kivételes jellegére való tekintettel e rendelkezések alkalmazhatóságát a rendes menekült státusz meghatározási eljárás keretein belül kell elbírálni, és nem az elfogadhatósági vagy rövidített eljárásban. A kizárás elbírálása az elfogadhatósági fázisban felveti azt a veszélyt, hogy a menedékkérőket alaptalanul összekapcsolják a bűnözőkkel. Ezzel szemben a kizárási szempontok értékelése a rendes eljárásban lehetőséget nyújt arra, hogy a menekült státuszt megalapozó indokok értékelésére a kizárásra utaló tényezőkkel egyszerre kerüljön sor. E holisztikus megközelítés lehetővé teszi az ügy jogi és ténybeli elemeinek teljes körű feltárását, valamint alapvető fontosságú a – gyakran igen bonyolult – kizárási esetekben, amelyek egyrészt az állítólagos bűncselekmény természetének és a kérelmező ebben történő közreműködésének, másrészt az üldözés jellegének értékelését kívánják meg. Különösen igaz ez, ha arányossági szempontok vizsgálata is felmerül (lásd a 76-78. pontokat).

100. Az 1. cikk F pont kivételes jellege azt sugallja, hogy először a menekült státuszba való befogadást kell megvizsgálni – bár nem létezik e tekintetben merev szabály. A holisztikus megközelítés olyan rugalmasságot biztosít, amely az eset egyedi körülményeinek figyelembe vételét lehetővé teszi. Így például a befogadásnak a kizárás kérdése előtt történő vizsgálata sokszor hasznos lehet, mivel elkerülhetővé teszi az 1. cikk F pontjának felesleges vizsgálatát azon esetekben, ahol a státuszba történő befogadást cáfoló kérdések merülnek fel. A terrorizmussal gyanúsított személyek esetén ez lehetővé teszi, hogy az eljárás elején derüljön ki, hogy az illető üldözés helyett a jogos büntetéstől fél-e (tehát egyébként sem jogosult a menekült státuszra). Ha tehát a befogadás kérdésének vizsgálatára a kizárást megelőzően kerül sor, ez azt is elősegíti, hogy megtörténjen a családtagok körülményeinek és a nemzetközi védelemhez fűződő igényének teljes körű felmérése. Abban az esetben lehet kivételesen a kizárást a befogadás kérdésének előzetes vizsgálata nélkül alkalmazni, ha (i) nemzetközi büntető törvényszéki vádemelésre került sor; (ii) azonnal rendelkezésre áll egyértelmű bizonyíték arra nézve, hogy a kérelmező különösen súlyos bűncselekményben vett részt, jelesen az 1. cikk F(c) bekezdésének hatálya alá eső kiemelkedő esetekben; vagy (iii) a fellebbezési eljárás során, ha az egyetlen tisztázandó kérdés maga a kizárás indokának fennállása.

⁹⁶Lásd UNHCR: "Menedékjogi eljárások (tisztességes és hatékony menedékjogi eljárások)", A nemzetközi védelemről szóló globális konzultáció (EC/GC/01/12), 2001. május 31., lásd különösen a követendő gyakorlatról szóló 50. pontot.

C. Kizárásra szakosodott osztály

101. Az államoknak jogos érdeke fűződik ahhoz, hogy a kizárást a lehető leggyorsabban megállapítsák, különösen a terrorizmussal gyanúsított személyek esetén. Ez nem összeegyeztethetetlen az érdemi ténybeli és jogi értékelés lefolytatásával. Az UNHCR azt javasolja, hogy a menekült státusz meghatározási eljárások lefolytatásával megbízott intézményen belül a kizárást felvető esetek kezelésére **kizárásra szakosodott osztályt** hozzanak létre, amely az eljárásokat késedelem nélkül folytatja le. Az itt dolgozó munkatársaknak szakértelemmel kell rendelkezniük a nemzetközi büntetőjogi és menedékjogi szabályozás terén, valamint hozzáférést kell részükre biztosítani naprakész háttér-információkhoz, például a legfontosabb terrorista szervezetekről adatokat, illetve ország-információkat tartalmazó forrásokhoz. Ezen egység kapcsolatban állhatna a hírszerző és bűnüldöző rendvédelmi szervekkel.

D. A büntetőeljárás lefolytatásának bevétele

102. Amennyiben a kérelmezővel szemben a nemzeti büntető igazságszolgáltatási hatóságok előtt büntetőeljárás vagy kiadatási eljárás folyik, célszerű lehet a menedékjogi kérelem (és egyben a kizáró klauzulák alkalmazhatóságának) elbírálását felfüggeszteni e bírósági eljárás befejezéséig. Ez utóbbi jelentős kihatással bírhat a menedékjog iránti kérelemre, bár nincsen automatikus összefüggés a kiadatás és az 1. cikk F pontja alapján történő kizárás között. Általános szabály azonban, hogy bármely kiadatási döntés végrehajtása előtt a menekült státusz iránti kérelemről jogerős döntést kell hozni.⁹⁷ Ez alól kivételt képez a nemzetközi büntetőtörvényszék részére történő kiadatás, mivel ebben az esetben az érintettet nem fenyegeti az üldözés veszélye.

E. A menedékkérelem titkossága

103. A kizáró klauzulák vizsgálata azt is eredményezheti, hogy az adott menedékjogi kérelemmel kapcsolatos adatokat megosztják más országok hatóságaival, például azért, hogy a kérelmező gyanús terrorista tevékenységéről titkos információkat gyűjtsenek. Az ismert általános elvek értelmében a származási országgal nem osztható meg a menedékkérővel – tehát magával a menedékjogi kérelem tényével – kapcsolatos információ, mivel ez a menedékkérőt, családját, barátait és ismerőseit veszélybe sodorhatja. Kivételes esetben, ha nemzetbiztonsági érdek forog kockán, indokolt lehet a kapcsolat felvétele a származási ország hatóságaival – ha például ez az egyetlen módja annak, hogy konkrét bizonyítékot szerezzenek az illető múltbéli és esetleg jelenlegi terrorista tevékenységéről. Ebben az esetben is titokban kell tartani a menedékkérelem tényét.

104. A titkosság követelménye azután is fennáll, hogy megszületett a kizárásról szóló jogerős döntés. Ez a menekültek védelmére létrehozott rendszer integritásának megőrzéséhez szükséges – a bizalom alapján nyújtott információknak védettnek kell maradnia.

F. A bizonyítási teher

105. A menedékjogi eljárásokban a bizonyítási teher általában megoszlik a kérelmező és az állami hatóság között (tükrözve a kérelmező sérülékeny, kiszolgáltatott helyzetét).⁹⁸ Számos ország joggyakorlata kifejezetten elismeri azonban, hogy az állami hatóság feladatává válik az 1. cikk F pontja alapján való kizárás bizonyítása. Ez áll összhangban a kizáró klauzulák kivételes jellegével, illetve azzal az általános jogelvvvel, melynek értelmében annak feladata a bizonyítás, aki valamit állít. Ezen túlmenően a menekült státusz meghatározási eljárásokban a kizárás vizsgálata során is alkalmazni kell a kétségek esetén a kérelmező javára való döntést alátámasztó tényezőket.

106. Bizonyos esetekben megfordulhat a bizonyítási teher, amely a kizárhatóság megdönthető vélelmét eredményezi.⁹⁹ Ez állhat fenn akkor, ha a kérelmező vád alatt áll egy nemzetközi büntető törvényszék előtt folyó

⁹⁷ Nem szükséges ezt elbírálni, ha például egy harmadik állam részére történő kiadatás nem jelenti a közvetett *refoulement* kockázatát (tehát a harmadik állam megfelelően elbírálja majd a menedékjogi kérelmet, ha a kérelmezőt a felmentő ítélet vagy a büntetés letöltése után kitoloncolás fenyegeti).

⁹⁸ Lásd a Kézikönyv 195-199. pontjait a bizonyítási teherről és az UNHCR feljegyzését a menedékjogi kérelmekkel kapcsolatos bizonyítási teherről és a bizonyosság fokáról (1998. december 16.)

⁹⁹ Lásd még az 58. pontot a személyes felelősség vélelméről.

eljárásban. Ekkor a kérelmezőt terheli a vélelem megdöntése, például úgy, hogy bizonyítja: valakivel összetévesztették. A terrorizmus elleni tevékenység kapcsán a nemzetközi közösségnek a terrorizmussal gyanúsított személyek és szervezetek megnevezését tartalmazó listái általában nem tekinthetők a bizonyítási teher megfordítását megalapozó indoknak. Az ICTY/ICTY vádakkal szemben e listákat inkább politikai, mintsem igazságszolgáltatási folyamatok során alkották meg, tehát ez utóbbi esetben a státuszba való befogadás bizonyítási küszöbe jóval alacsonyabb. E mellett a listára való felvétel feltételei sokkal szélesebbek lehetnek, mint az 1. cikk F pontja alapján való kizáráshoz szükséges teszthez irányadó tényezők. Ezzel szemben egy nemzetközi büntetőtörvényszék előtt folyó eljárásbeli vádirat általában az 1. cikk F pontjának – különösen az F(a) pont – hatálya alá tartozó tevékenység áll kapcsolatban. A 109. pontban ugyancsak a terrorizmussal gyanúsítottokról összeállított listákról esik szó.

G. A bizonyosság foka

107. A nemzeti jogrendszerek számára idegen fogalom az 1. cikk F pontjában megkövetelt bizonyosság foka („alapos okkal feltételezhető”). Az állami joggyakorlat nem következetes a kérdésben, azt azonban egyértelművé teszi, hogy a büntetőjogi bizonyosság fokát (a *common law* jogrendszerű országokban ez a minden ésszerű kétséget kizáró bizonyosság) nem kell teljesíteni a bizonyítás során. Így tehát a kizárás nem követeli meg a büntetőjogi értelemben vett bűnösség megállapítását. Ennek ellenére annak biztosítása érdekében, hogy az 1. cikk F pontját az 1951. évi egyezmény mindent átható humanitárius céljával és szellemével összhangban alkalmazzák, a bizonyosság fokának elég magasnak kell lennie, nehogy jóhiszemű (*bona fide*) menekülteket hibás indokok alapján kizárjanak a menekült státuszból. Következésképpen a „valószínűség egyensúlyát” középpontba helyező teszt túlságosan alacsony bizonyossági határt szabna. A kontinentális jogrendszerekből ismert, hogy az egyszerű gyanú nem kielégítő, legalább alapos gyanút alátámasztó súlyos okok szükségesek.¹⁰⁰ Általában nem nyújt segítséget, ha csak a vádemeléshez szükséges bizonyosság fokára történik hivatkozás, mivel az erre vonatkozó szabályok országonként változnak. Ismerve a nemzetközi büntetőtörvényszékek előtti vádemelések előkészítésének alaposságát, az UNHCR álláspontja szerint az e bíróságok előtti vádemelések megfelelnek az 1. cikk F pontja által megkívánt bizonyosság fokának. Ez jogrendszertől függően igaz lehet egyes egyéni vádemelésekre is.

108. A kizárást indokló cselekményekben való részvételt alátámasztó egyértelmű és hiteles bizonyíték szükséges az 1. cikk F pontja szerinti „alapos ok” teszt teljesítéséhez. A kérelmező vallomása e cselekményekben való részvételéről eleget tehet a bizonyossági tesztnek, azonban vizsgálni kell a vallomás szavahihetőségét, különösen, ha azt a kérelmező a származási országban tette, mivel ott fennállhatott a kényszerítés veszélye. Elegendő bizonyítékot szolgáltathat a kizáráshoz az, ha a kérelmezőt kizárást megalapozó cselekmény miatt ítélték el, feltéve, hogy az elmarasztaló ítélet megbízhatónak tűnik. Vizsgálni kell a büntetőeljárás tisztességes voltát, figyelembe véve, hogy az adott ország mennyiben tartja tiszteletben a büntető-igazságszolgáltatással kapcsolatos nemzetközi normákat. Nem jelent automatikusan elégséges indokot a kizáráshoz az, ha a kérelmező ellen külföldön (tehát nem nemzetközi büntetőtörvényszék előtt) vádat emeltek, vagy kiadatását kérték. Minden egyes esetben kellő figyelmet kell fordítani például a származási országról szóló pontos információra, hogy kiderüljön, a nyomozás során tett vallomás megbízható forrás-e.

109. Az 1. cikk F pontja szerinti kizáráshoz kielégítő bizonyítékot nyújthatnak szavahihető tanúvallomások vagy egyéb megbízható információforrások, amelyet össze kell vetni a kérelmező saját nyilatkozataival (beleértve e nyilatkozatok szavahihetőségének értékelését). Az utóbbival kapcsolatban, ha a kérelmező szerepel a terrorizmussal gyanúsított személyek nemzetközi listáján, bár ez felveti a kizáró klauzulák vizsgálatát, még önmagában nem tekinthető „alapos oknak”. A 106. pontban tárgyaltak szerint ez a listákra irányadó bizonyítási és érdemi feltételekből fakad. Szükségessé teszi a kizáró klauzulák vizsgálatát, ha úgy tűnik, hogy a személy kapcsolatban áll olyan terrorista szervezettel, amely szerepel egy nemzetközi listán. Kivételesen felmerülhet a kizárást megalapozó tevékenység miatti személyes felelősség vélelme, amennyiben a listára vonatkozó követelmények természetéből fakadóan a megnevezett szervezetekről, és egyben tagjaikról is megbízható módon tudható, hogy részt vesznek erőszakos bűncselekmények elkövetésében – mindazonáltal az 57-58. pontokban írtak szerint ez gondos elemzést követel. A terrorizmussal gyanúsított személyeket vagy szervezeteket megnevező

¹⁰⁰ Lásd a Svájci Menedékjogi Fellebbviteli Bizottság döntéseit: M.B. ügy, 1998. szeptember 14., 1999/12; S.X. ügy, 1999. december 11.; S.M. ügy, 2001. május 28.; Y.N. ügy, 2001. november 27.

nemzeti listák – a nemzetközi konszenzus hiánya miatt – általában alacsonyabb értékű bizonyítéknak tekinthetők, mint a nemzetközi listák.

110. Megdönthető vélelem esetén a vélelem kérelmező általi megdöntéséhez szükséges bizonyosság foka általában nem más, mint elfogadható magyarázat arról, hogy kizárást megalapozó cselekményekben nem vett részt vagy azoktól elhatárolódik, amennyiben nincsen ezt komolyan cáfoló bizonyíték.

111. Nehézséget okozhat a kérelmező együttműködésének hiánya a bizonyosság foka teljesítésének megítélésakor, bár a személyes felelősség egyértelmű és hihető bizonyítéka nélkül az együttműködés hiánya önmagában nem igazolja a bűnösséget. Másfelől azonban egyes esetekben az elismerés megtagadása eredményezheti az együttműködés visszautasítását. Ez továbbá nem képezheti akadályát annak, hogy megállapítsák azt, hogy – a 105-106. pontokban írtak értelmében – elegendő bizonyíték áll rendelkezésre az 1. cikk F pontjának alkalmazásához.¹⁰¹ Mindazonáltal minden esetben vizsgálni kell, mi áll a kérelmező együttműködésének hiánya mögött, mivel ez eredhet a megértéssel kapcsolatos problémákból (pl. rossz minőségű tolmácsolás), trauma, szellemi alulfejlettség, félelem vagy más tényezők miatt.

H. Érzékeny bizonyítékok

112. Nem alapulhat a kizárás olyan bizonyítékon, amelyet az érintett nem támadhat meg az eljárás során, mert ez sérti a tisztességes eljárás elvét. Ha azonban a forrás és/vagy a bizonyíték lényegének megjelölése veszélybe sodorhatja a tanúkat vagy nemzetbiztonsági érdeket sért, ez ellentétbe kerülhet a bizonyítékok teljes körű feltárásának elvével.

113. Kivételes esetben támaszkodni lehet nem megnevezett bizonyítékra (titokban tartva annak forrását), de csak abban az esetben, ha ez a tanúk védelme érdekében feltétlenül indokolt, és nem korlátozza jelentősen a menedékkérő lehetőségét a bizonyíték érdemi részének megtámadására. Nem alapulhat továbbá a kizárás titkos bizonyítékokon vagy olyan bizonyítékon, amelynek a lényegét sem ismerheti meg a kérelmező. Bár a nemzetbiztonsági érdek sérelmének kockázata igényelheti egyes bizonyítékok titkosítását, ezen érdek védelme biztosítható olyan eljárási biztosítékok bevezetésével is, amelyek nem sértik a kérelmező tisztességes eljáráshoz való jogát.¹⁰² Például megfontolandó a titkos információ általános tartalmának hozzáférhetővé tétele a kérelmező számára, míg csak a jogi képviselő férhet hozzá ezen információ részleteihez (feltéve, hogy a jogi képviselő titoktartási nyilatkozatot tett). E mellett gondoskodni lehet arról, hogy a kizárási döntés – beleértve a részlegesen hozzáférhetővé tett bizonyítékokra való hivatkozás tisztességének kérdését is – megtámadható legyen olyan független testület zárt ülése előtt, amely az összes releváns bizonyítékhoz hozzáférhet.

---

¹⁰¹ A kizárás azonban irreleváns lehet akkor, ha a kérelmező együttműködésének hiánya miatt még a menedékkérellem alapjait sem lehet megállapítani.

¹⁰² Például az Európai Emberi Jogi Bíróság a *Chahal v. Egyesült Királyság* (1995) ügyben hozott döntésében jelezte, hogy "léteznek olyan megoldások, amelyek egyaránt figyelembe veszik a hírszerzési információ természetével és forrásaival kapcsolatos jogos nemzetbiztonsági megfontolásokat, miközben az érintett számára lényegi biztosítékot nyújtanak az eljárás tisztességére vonatkozóan" (131. pont).

A.) FÜGGELÉK: A kizárás következményei

Példák az állam kiutasítási jogát korlátozó jogi normákra:

- A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni 1984. évi ENSZ-egyezmény 3. cikk (1) bekezdése: „Egyetlen részes állam sem utasít ki, küld vissza („refouler”) vagy ad ki valakit egy másik olyan államnak, ahol nyomós oknál fogva tartani lehet attól a veszélytől, hogy az illető személyt megkínózzák.”
- A Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 7. cikke: „Senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni. [...]”
- Az 1969. évi Amerikai emberi jogi egyezmény 282. cikk (8) bekezdése: „Semmilyen esetben sem toloncolható ki vagy küldhető vissza egy külföldi olyan országba, tekintet nélkül arra, hogy ez a származási országa-e, ahol faja, nemzetisége, vallási, társadalmi státusza vagy politikai véleménye miatt fennáll az életéhez vagy személyes szabadságához való joga sérelmének veszélye.”
- A gyermek jogairól szóló egyezmény 37. cikk a. pontja: „Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a.) gyermeket ne lehessen kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. [...]”
- Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló 1950. évi európai egyezmény 3. cikke: „Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.” Az Európai Emberi Jogi Bíróság kialakult esetjoga értelmében az egyezmény sérelmét jelenti egy személy kiutasítása vagy kiadatása olyan országba, ahol fennáll a 3. cikkbe ütköző bánásmód veszélye.¹⁰³
- A releváns nemzetközi emberi jogi normák értelmében tilos lehet egy személy visszaküldése abba az országba, ahol őt halálbüntetés fenyegeti, mivel a halálbüntetés vagy embertelen és megalázó bánásmódnak minősül, vagy mert a fogadó állam joga eltörölte a halálbüntetést. Regionális szinten a terrorizmus visszaszorításáról szóló 1977. évi európai egyezményhez fűzött jegyzőkönyvet kiegészítő 2003. évi jegyzőkönyv az egyezmény 5. cikkét a következőképpen egészítette ki: „Az Egyezmény rendelkezéseit tilos úgy értelmezni, hogy a kérelmezett államra kiadatási kötelezettséget róna, ha a kiadatási kérelemben megjelölt személyt halálbüntetés [...] vagy kedvezményes szabadulás nélküli életfogytiglani büntetés fenyegeti.”
- Több nemzetközi dokumentum tartalmazza azt az elvet, hogy tilos kiutasítani az állam területén jogszerűen tartózkodó külföldit (vagy a dokumentum hatálya alá tartozó külföldit), kivéve, ha erről jogszabály által előírt módon hozott döntés rendelkezik.¹⁰⁴ Egyes dokumentumok értelmében ezen külföldieket csak nemzetbiztonsági vagy közrendi okok alapján lehet kiutasítani.
- Számos nemzetközi dokumentum rendelkezik a külföldiek kollektív kiutasításának tilalmáról. E mellett már a XX. század eleje óta bevett jogelv az, hogy a kiutasítás végrehajtását az érintette legkevésbé sérelmes módon kell végrehajtani.
- A kiadatási egyezmények is tartalmazzák általában rendelkezést az üldözés tilalmáról, amely akadályát képezi annak, hogy a személyt olyan országba adják ki, ahol őt üldözés (tehát nem jogszerű büntető igazságszolgáltatás) fenyegetheti.

¹⁰³ Lásd „UNHCR Kézikönyv a menekültek védelméről és az Európai emberi jogi egyezményről”, 2003. április [“UNHCR Manual on Refugee Protection and the European Convention on Human Rights”]

¹⁰⁴ A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya, 13. cikke; az Európai emberi jogi egyezmény 7. jegyzőkönyve 1. cikk (1) bekezdése; az 1969. évi amerikai emberi jogi egyezmény 22. cikk (6) bekezdése; az emberek és népek jogairól szóló 1981. évi afrikai karta 12. cikk (4) bekezdése; a hontalanok helyzetéről szóló 1954. egyezmény 31. cikke.

B.) FÜGGELÉK: Háborús bűntettek meghatározását tartalmazó dokumentumok

A **Londoni Karta** 6. cikk b.) pontja a háborús bűntettek közé sorolja a polgári lakosság megölését vagy bántalmazását, a hadifoglyok megölését vagy bántalmazását, a túsözölést, városok vagy falvak önkényes lerombolását, illetve a katonai szükségletekkel nem indokolható pusztítást.

Az **1949. évi genfi egyezményekben**¹⁰⁵ és az I. kiegészítő jegyzőkönyv 85. cikkében megjelölt „súlyos egyezményszegések” szintén háborús bűncselekménynek minősülnek. Ide tartozik a négy genfi egyezmény által védett személyek szándékos megölése, megkínzása vagy ellenük más embertelen bánásmód alkalmazása, szenvedés vagy súlyos sérülés szándékos okozása az emberi testben, egészségben, a civil lakosság vagy a konfliktusban nem résztvevő (*hors de combat*) személyek elleni, vagy e személyekre kiható támadások, lakosságtranszferek, apartheid vagy egyéb embertelen vagy megalázó gyakorlat folytatása, többek között az emberi méltóság elleni faji diszkrimináción alapuló erőszak, valamint a nem védett települések és demilitarizált zónák elleni támadás. A „súlyos jogsértéseket” nemzetközi fegyveres konfliktus során lehet elkövetni.

Az **ICTY-statútum** 2. és 3. cikke kiterjed az 1949. évi genfi egyezmények és a háború jogának és szokásainak súlyos megsértésére. A nemzetközi fegyveres konfliktusok tekintetében a statútum hatálya alá tartozik a védett személyek szándékos megölése, ellenük kínzás vagy embertelen bánásmód alkalmazása, súlyos szenvedés vagy sérülés szándékos okozása az emberi testben, egészségben; a vagyon jogellenesen és önkényesen végrehajtott, katonai szükségletekkel nem indokolható széleskörű megsemmisítése és kisajátítása; hadifoglyok vagy civilek ellenséges erőknél katonai szolgálatra kényszerítése; háborús foglyok vagy civilek tisztességes és rendes bírósági eljárástól való szándékos megfosztása; polgári személyek jogellenes kitoloncolása, átszállítása vagy jogellenes fogva tartása; és túsok szedése a civil lakosság között. A belső fegyveres konfliktusok vonatkozásában háborús bűntettek tekintendők az 1949. évi genfi egyezmények közös 3. cikkét (bármely fegyveres konfliktus idején érvényes humanitárius alapelveket) sértő magatartások. Ide tartozik a gyilkosság, túszedés, és a konfliktusban aktív módon nem résztvevő személyek emberi méltósága elleni erőszak. A háborús bűntettek az **ICTR-statútum** 4. cikkében található definíciója – a nem nemzetközi fegyveres konfliktusokat is érintő – 1949. évi genfi egyezmények közös 3. cikkét és a II. kiegészítő jegyzőkönyvet súlyosan sértő magatartásokra hivatkozik.

Az **ICC-statútum** 8. cikke alapján háborús bűntetteknek minősülő cselekmények többek között a polgári lakosság vagy objektumok elleni szándékos támadások, a humanitárius segítségnyújtó szervezetek munkatársai elleni szándékos cselekmények, a magát feladó kombattáns megölése vagy megsebesítése, tiltott fegyverek (pl. mérges gázok) bevetése, nemi erőszak elkövetése, éheztetés hadviselési eszközként való alkalmazása, 15 éven aluli gyermekek besorozása. A statútum különbséget tesz a nemzetközi és a nem nemzetközi fegyveres konfliktus idején elkövetett, háborús bűntetteknek minősülő cselekmények között.

C.) FÜGGELÉK: Az emberiség elleni bűncselekmények meghatározását tartalmazó dokumentumok

A **Londoni Karta** 6. cikk c.) pontja a emberiség elleni bűntettek minősíti a háborút megelőzően vagy közben a polgári lakosság megölését, megsemmisítését, rabszolgasorba taszítását, kitoloncolását vagy más embertelen cselekmény elkövetését, vagy a Törvényszék joghatósága alá tartozó bármely bűncselekmény végrehajtása során vagy azzal kapcsolatban megvalósított politikai, faji vagy vallási alapú üldözést, függetlenül attól, hogy az elkövetés helye szerinti ország nemzeti joga büntetni rendeli-e a cselekményt.

Az **ICTY-statútum** 5. cikke értelmében a törvényszék emberiség elleni bűncselekményekre vonatkozó hatáskörébe tartozik a fegyveres konfliktus során a civil lakosság ellen irányuló gyilkosság, megsemmisítés, rabszolgasorba taszítás, kitoloncolás, fogvatartás, nemi erőszak, politikai, faji vagy vallási alapú üldözés, valamint bármely más embertelen cselekmény.

¹⁰⁵ Lásd az első, második, harmadik és negyedik genfi egyezményt (az egyezmények sorrendjében az 50. cikk, 51. cikk, 130. cikk és 147. cikk).

Az **ICTR-statútum** 3. cikke azon bűncselekményekre hivatkozik, amelyeket nemzeti, politikai, etnikai, faji vagy vallási alapon a polgári lakosság ellen széleskörű vagy szisztematikus támadás keretében követnek el, és ugyanazon bűncselekményeket sorolja fel, mint az **ICTY-statútum** 5. cikke.

Az **ICC-statútum** releváns rendelkezéseit a 36. pontban ismertettük.

D.) FÜGGELÉK: A terrorizmusra vonatkozó dokumentumok

Nemzetközi

Az alábbi nemzetközi dokumentumok angol nyelvű szövege megtalálható:

<http://untreaty.un.org/English/Terrorism.asp> .

- 1963 A légijárművek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről és egyéb cselekményekről szóló egyezmény (hatályba lépés: 1969. december 4.)
- 1970 A légijárművek jogellenes hatalomba kerítése leküzdéséről szóló egyezmény (hatályba lépés: 1971. október 14.)
- 1971 A polgári légi közlekedés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről szóló egyezmény (hatályba lépés: 1973. január 26.)
- 1973 Egyezmény a nemzetközileg védett személyek, köztük a diplomáciai képviselők ellen elkövetett bűncselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről (hatályba lépés: 1977. február 20.)
- 1979 A túszszedés elleni nemzetközi egyezmény (hatályba lépés: 1983. június 3.)
- 1980 Egyezmény a nukleáris anyagok fizikai védelméről (hatályba lépés: 1987. február 8.)
- 1988 Jegyzőkönyv a nemzetközi polgári repülést szolgáló repülőterek elleni jogellenes erőszakos cselekmények visszaszorításáról (hatályba lépés: 1989. augusztus 6.)
- 1988 Egyezmény a tengeri hajózás biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről (hatályba lépés: 1992. március 1.)
- 1988 A kontinentális talapzaton létesített rögzített létesítmények biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről szóló jegyzőkönyv (hatályba lépés: 1992. március 1.)
- 1991 Egyezmény a plasztik robbanóanyagok megjelöléséről azok felderítése céljából (hatályba lépés: 1998. június 21.)
- 1997 Nemzetközi egyezmény a terrorista bombatámadások visszaszorításáról (hatályba lépés: 2001. május 23.)
- 1999 Nemzetközi egyezmény a terrorizmus finanszírozásának visszaszorítására (hatályba lépés: 2002. április 10.)

Dokumentum-tervezetek:

2001 Átfogó egyezmény-tervezet a nemzetközi terrorizmusról

Regionális

- 1971 Az Amerikai Államok Szervezetének a nemzetközi jelentőségű személyek elleni bűncselekmények és ehhez kapcsolódó zsarolás formáját öltő terrorista cselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezménye (hatályba lépés: 1973. október 16.) (<http://www.oas.org/>)
- 1977 A terrorizmus elleni küzdelemről szóló európai egyezmény (hatályba lépés: 1978. augusztus 4.) (<http://conventions.coe.int>)
- 1987 A Dél-Ázsiai Regionális Együttműködési Szövetség (SAARC) regionális egyezménye a terrorizmus visszaszorításáról (hatályba lépés: 1988. augusztus 22.) (<http://untreaty.un.org/English/Terrorism.asp>)
- 1998 Arab egyezmény a terrorizmus elleni küzdelemről (hatályba lépés: 1999. május 7.)
- 1999 Afrikai Unió (előzőleg Afrikai Egységsszervezet) egyezmény a terrorizmus megelőzéséről és ellene való küzdelemről (még nem lépett hatályba) (http://www.africa-union.org/Official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Algiers_convention%20on%20Terrorism.pdf)
- 1999 Egyezmény a Független Államok Közösségének tagállamai közötti együttműködésről a terrorizmus elleni küzdelem terén (hatályos)

- 1999 Az Iszlám Konferencia Szervezetének egyezménye a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemről (még nem lépett hatályba) (<http://untreaty.un.org/English/Terrorism.asp>)
2001. szeptember 19. Az Európa Tanács Emberi jogi főbiztosának ajánlása az Európa Tanács tagállamaiba belépni kívánó külföldiek jogairól és a kiutasítási döntések végrehajtásáról, CommDH/Rec(2001)1 (http://www.coe.int/T/E/Commissioner_H.R/Communication_Unit/)
2002. június 3. A terrorizmus elleni Inter-amerikai egyezmény AG/RES. 1840 (XXXII-O/02) (még nem lépett hatályba) (<http://www.oas.org/>)
2002. július 11., Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, Iránymutatás az emberi jogokról és a terrorizmus elleni harcról ([http://www.coe.int/t/e/human_rights/pdfs/PDF_H\(2002\)004%20E%20Guidelines%20terrorism.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/pdfs/PDF_H(2002)004%20E%20Guidelines%20terrorism.pdf))
2003. május 15. Európa Tanács, A terrorizmus elleni küzdelemről szóló európai egyezmény módosító jegyzőkönyve (<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprojets.htm>)

A terrorizmus elleni küzdelemre és az ehhez kapcsolódó intézkedésekre vonatkozó számos újabb Európai Unió (EU) rendelet, határozat és közös álláspont közül néhány (megtekinthető: <http://europa.eu.int/lex/en/index.html>):

2001. december 27-i tanácsi rendelet (2001/2580/EC) a terrorizmus elleni küzdelem érdekében bizonyos személyek és szervezetek ellen hozott egyes korlátozásokról, Hivatalos Lap, L 344/70, 2001. december 28.
2001. december 27-i tanácsi határozat (2001/927/EC) a terrorizmus elleni küzdelem érdekében bizonyos személyek és szervezetek ellen hozott egyes korlátozásokról szóló 2001/2580/EC Tanácsi rendelet 2(3) cikkében meghatározott lista megalkotásáról, OJ L 344/83, 2001. december 28. (módosították a következő tanácsi határozatok: 2002/334/EC 2002. május 2., 2002/460/EC 2002. június 17., 2002/848/EC 2002. október 28., 2002/974/EC 2002. december 12., 2003/480/EC 2003. június 27.)
2001. december 27-i tanácsi közös álláspont (2001/931/CFSP) a terrorizmus elleni küzdelem érdekében hozott egyes intézkedések bevezetéséről, OJ L 344/93, 2001. december 28. (módosították a következő tanácsi közös álláspontok: 2002/340/CFSP 2002. május 2., 2002/462/CFSP 2002. június 17., 2002/847/CFSP 2002. október 28., 202/976/CFSP 2002. december 12., 2003/402/CFSP 2003. június 5., 2003/482/CFSP 2003. június 27.)
2002. május 27-i tanácsi rendelet (2002/881/EC) Osama Bin Ladenrel, az Al-Kaida hálózattal és a Talibánnal kapcsolatban álló egyes személyek és szervezetek ellen irányuló egyes korlátozó intézkedések bevezetéséről, valamint egyes termékek és szolgáltatások afganisztáni exportjának tilalmáról, illetve a repülési tilalom fokozásáról és az afganisztáni tálibokkal kapcsolatos anyagi erőforrások és betétek befagyasztásának kiterjesztéséről szóló 467/2001 sz. tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről, OJ L 139/9, amelyet 2003. július 31-ig 20 alkalommal módosítottak
2002. június 13. tanácsi kerethatározat a terrorizmus elleni küzdelemről, OJ L 164/3, 2002. június 22.
2002. június 13. tanácsi kerethatározat az európai letartóztatási parancsról és az eljárások tagállamok közötti átvételéről, OJ L190/1, 2002. július 18.

Dokumentum-tervezetek:

2002. november 7. EBESZ-karta tervezet a terrorizmus elleni harcról és a terrorizmus megelőzéséről